

Janusz Adam Dziewiątkowski
Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy
Wydział Humanistyczny

**Automatyzacja procesów biblioteczno-
informacyjnych w świetle działalności Federacji
Bibliotek Kościelnych „Fides”**

- fragmenty pracy dyplomowej napisanej
pod kierunkiem Ks. prof. dra hab. Michała Grzybowskiego
w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej

Wstęp

Każda biblioteka spełnia rolę instytucji, której zadaniem jest gromadzić, udostępniać i przechowywać swoje zbiory oraz udzielać o nich rzeczowej informacji. W ten sposób upowszechnia się dorobek myśli ludzkiej, współdziałając w rozwoju nauki, kultury, gospodarki i oświaty.

Rosnące od kilkunastu lat w Polsce zapotrzebowanie na informację fachową stworzyło dogodne warunki do powstania i rozwoju zautomatyzowanych systemów informacyjnych. W związku z tym wysunięto liczne postulaty racjonalnej zmiany organizacji pracy instytucji bibliotecznych przy wykorzystaniu nowoczesnej techniki przetwarzania danych. Wśród licznych typów bibliotek, które zamierzały zrealizować to trudne zadanie, znalazła się grupa bibliotek kościelnych. Dlatego też podstawowym celem niniejszej pracy jest próba określenia stanowiska współczesnych Polskich księżnic kościelnych wobec problemu wykorzystania sprzętu komputerowego do automatyzacji procesów biblioteczno – informacyjnych.

Zagadnienie komputeryzacji tego typu bibliotek przedstawiono w oparciu o doświadczenia, powstałej w 1991 r., Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”. Organizacja ta zakłada przede wszystkim ujednoczenie działań w zakresie komputeryzacji typowych czynności bibliotecznych, takich jak: gromadzenie, opraco-

wywanie, udostępnianie, informowanie oraz dążenie do stworzenia zautomatyzowanej sieci bibliotek kościelnych w Polsce.

Problematyką komputeryzacji omawianej grupy bibliotek zajęto się na łamach czasopism fachowych już przed kilkunastoma laty. Jednak dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych można mówić o wzmożonym rozwoju prac badawczych w tym zakresie. Ukazało się wiele artykułów poświęconych automatyzacji bibliotek kościelnych, jednakże nie powstało dotychczas żadne większe opracowanie zwarte na ten temat. Ten właśnie fakt, jak i osobiste zainteresowanie autora problemem optymalizacji działalności bibliotecznej, związanej z wykorzystaniem nowoczesnych środków do przetwarzania i przekazu informacji, wpłynęło na wybór i opracowanie tego zagadnienia.

Ze względu na stosunkowo niewielką liczbę opracowań zwartych, poświęconych komputeryzacji bibliotek w ogóle, niezbędne okazało się skorzystanie z materiałów źródłowych i archiwalnych, takich jak: bibliografie, sprawozdania, protokoły, statuty oraz z artykułów w czasopismach z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej. Niezwykle cennym źródłem wiedzy okazały się rozprawy naukowe zamieszczone na łamach czasopism: „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*” oraz niedawno powstałego „*Biuletynu Bibliotek Kościelnych – FIDES*”. Szczególnie ta ostatnia pozycja stanowi ciekawą bazę źródłową do poznania badanej problematyki. Oczywiście nie sposób tu wymienić wszystkich ważnych źródeł i opracowań, które okazały się pomocne podczas redagowania niniejszej pracy, dlatego pełny ich wykaz uwzględniono w bibliografii załącznikowej.

W pracy zostały wyróżnione trzy rozdziały. W pierwszym rozdziale przedstawiono miejsce i znaczenie bibliotek kościelnych w rozwoju nauki i kultury europejskiej. W obrębie tego rozdziału wyodrębniono trzy podrozdziały, z których dwa pierwsze stanowią syntezę wyników badań historiograficznych nad rozwojem księgozbiorów w Kościele powszechnym i polskim, natomiast ostatni – poświęcony jest problemom i zadaniom ksiąźnic kościelnych w ostatnich dwudziestu latach. Celem drugiego rozdziału pracy jest przedstawienie działalności Federacji Bibliotek Kościelnych „Fi-

des”, od początku jej powstania aż do 1997 r. włącznie. W dwóch podrozdziałach poświęconych temu zagadnieniu zwrócono szczególną uwagę na kwestie dotyczące organizacji ogólnopolskiej sieci bibliotek kościelnych, jak też aktywnego zaangażowania się Federacji w proces komputeryzacji swoich bibliotek członkowskich. Trzeci rozdział poświęcony jest wyłącznie problemom związanym z automatyzacją działalności biblioteczno – informacyjnej. Poruszono tu zagadnienia dotyczące wykorzystania komputerów w pracy bibliotek kościelnych. Omówiono również funkcjonowanie i korzyści wypływające z zastosowania oprogramowania bibliotecznego MAK. Ostatni z trzech wyróżnionych podrozdziałów przedstawia działanie podstawowych modułów, odpowiadających określonym sferom aktywności biblioteczno – informacyjnej w systemie zautomatyzowanym.

Autor pragnie podziękować Przewodniczącemu Federacji „Fides” – ks. dr Janowi Bednarczykowi, ks. mgr Krzysztofowi Gonetowi oraz promotorowi – ks. prof. dr hab. Michałowi Grzybowskiemu za udostępnienie materiałów źródłowych, trafne sugestie i cenną, fachową pomoc, która umożliwiła i ułatwiła napisanie niniejszej pracy dyplomowej.

Rozdział I

Miejsce i znaczenie bibliotek kościelnych w rozwoju kultury i nauki

1. Dzieje bibliotek w Kościele powszechnym

Książka, zarówno z dziedziny nauk teologicznych, jak i innych dyscyplin wiedzy, oraz biblioteka, są od wieków ściśle związane z działalnością i misją Kościoła w świecie¹.

Książnice kościelne, pod pojęciem których na ogół rozumie się „księgozbiory będące własnością Kościoła katolickiego albo innych chrześcijańskich ugrupowań religijnych lub związane z insty-

---

¹ M. Zahajkiewicz, *Miejsce bibliotek kościelnych w kulturze i rozwoju nauki*, "Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" (dalej cyt.: „ABMK”) 1996 T. 65, s.11.

tucjami, które są przejawem ich działalności”², stanowią od dawna obiekt zainteresowania badaczy przeszłości. Również i obecnie dostarczają one bogatego i ciekawego materiału do różnego rodzaju dociekań naukowych; spełniają zatem funkcję bogatej bazy źródłowej.

Pierwsze, większe księgozbiory niemal w każdym państwie gromadzone były (prawie wyłącznie) przez różnego typu instytucje czy organizacje kościelne. Przypuszcza się, że początek bibliotekom kościelnym dały archiwa gmin chrześcijańskich, założone w pierwszych wiekach po narodzeniu Chrystusa. Tego typu biblioteka istniała prawdopodobnie w Jerozolimie; została powołana na początku III wieku przez biskupa Aleksandra³. Najznamienitszą bibliotekę naukową chrześcijan założył jednakże słynny filozof starożytności - Orygenes około połowy III wieku w Cezarei Palestyńskiej. To właśnie z tej biblioteki korzystał św. Hieronim, pracując nad przekładem łacińskim „Kroniki” Euzebiusza i dzieł wspomnianego wyżej Orygenesesa. Jak podaje K. Głombiowski, posiadamy też informacje na temat pierwszej biblioteki kościelnej w Rzymie, ufundowanej przez papieża Damazego I oraz wiadomości o powołaniu tego typu instytucji, prawdopodobnie przez św. Augustyna, w Hipponie w Afryce⁴. Niestety, w okresie największych prześladowań Kościoła (początek IV wieku) wiele bibliotek chrześcijańskich uległo całkowitemu zniszczeniu. Natomiast te, które ocalały, jak m.in. wyżej wspomniana biblioteka jerozolimaska, nie oparły się najazdom arabskim w VII wieku⁵.

Po burzliwym okresie wędrówek ludów zmieniło się zasadniczo oblicze polityczno - kulturalne Europy. Upadło cesarstwo rzymskie (476 r.), a na jego gruzach powstały nowe państwa. Poważną rolę, obok świeckich władców feudalnych, odegrał Kościół

---

² *Biblioteki kościelne*, [w:] *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, Wrocław 1976, s. 61.

³ Zob. K. Głombiowski, H. Szwejkowska, *Książka rękopiśmienna i biblioteka w starożytności i średniowieczu*, Warszawa 1983, s. 63-65.

⁴ Tamże, s. 65.

⁵ J. Szymusiak, *Biblioteki kościelne w Kościele powszechnym, Okres wczesnochrześcijański*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, T. 2 Lublin 1976, s. 497-498.

chrześcijański, który zdołał sobie zapewnić duży wpływ na życie publiczne. Zgodnie z katolicką nauką Kościoła, życie doczesne miało służyć idei życia pozagrobowego, a wszelka nauka miała o tyle wartość, o ile służyła spełnieniu tego celu. W poznaniu chrześcijańskiej doktryny pomoc miała nie tylko konkretna średnio-wieczna księga, ale cała ówczesna biblioteka, dlatego o rozwoju bibliotek kościelnych w okresie wieków średnich zwykle mówi się od przełomu V i VI wieku. Wówczas to biblioteki ukształtowały swój własny styl, który utrzymywano również później, przy równoczesnym modyfikowaniu i unowocześnianiu ich funkcjonowania. W dziedzinie działalności bibliotecznej wielkie zasługi położyły ówczesne klasztory, zwłaszcza benedyktyńskie, w których funkcja bibliotekarza została wpisana w regułę zakonną; również inne reguły poświęciły uwagę organizowaniu swoich bibliotek. Wskutek tego, w średniowieczu biblioteka klasztorna stała się czymś normalnym i posiadał ją każdy konwent.

Struktura najstarszych tego typu bibliotek - jak podają źródła do badań nad dziejami książki i bibliotek - polegała na urządzeniu w murze pewnej liczby wnęk, wyłożonych drewnem, wyposażonych w półki oraz drzwi. Księgi umieszczano w specjalnie zamkniętych szafach. Natomiast używane do odprawiania nabożeństw brewiarze, agendy, mszały, modlitewniki itp., przechowywane były często w osobnych zakrystiach wraz z naczyniami liturgicznymi i innymi drogocennymi przedmiotami⁶.

Nie bez znaczenia dla rozwoju tych instytucji pozostał tzw. renesans karoliński, a przede wszystkim działalność Alkuina. Powstała wtedy m.in. biblioteka pałacowa w Akwizgranie i opactwie św. Marcina z Tours. Bogatym księgozbiorem mogły poszczycić się również biblioteki klasztorne w Fleury, Korbei, Péronne, Saint-Riquier, Saint-Armand, Saint-Denis.

Największy rozkwit bibliotek kościelnych przypadł jednak na wieki IX - XII. Powstały wówczas najzasobniejsze w średniowieczu biblioteki benedyktyńskie m.in.: w klasztorze Monte Cassi-

---

⁶ Zob.: S. Dahl, *Dzieje książki*, Wrocław 1965, s. 40.

no, Obbio, Fuldzie oraz w opactwie Reichenau. Kościelne księgozbiory istniały nie tylko na terenie Włoch, Francji i Niemiec, ale także w Hiszpanii. W tym ostatnim z wymienionych państwie, wspaniałe zbiory książek charakteryzowały wiele siedzib biskupich m.in.: w Sewilli, Kordobie, Toledo. Warto pamiętać też o znakomitej bibliotece papieskiej w Awinionie, ale i równocześnie nie można pominąć bogato wyposażonych, jak na ówczesne czasy, benedyktyńskich bibliotek w Cluny czy Hirsau. Były to centra nie tylko życia zakonno-religijnego, ale również przodującej myśli reformy kościelnej wywierającej wpływ na cały ówczesny Kościół⁷. W miarę powstawania nowych zakonów do wyżej wymienionych ośrodków dołączyły biblioteki cystersów, kartuzów i kanoników regularnych. Szczególnie ten ostatni zakon otaczał książkę wielkim pietyzmem⁸.

Powyższe przykłady bibliotek kościelnych różnego typu, to przede wszystkim zbiory dzieł treści teologicznej, ale i też ksiąg z zakresu szeroko pojętej humanistyki. Książki, przeznaczone początkowo tylko do użytku wewnętrznego, były udostępniane później także na zewnątrz. Z reguły pierwszeństwo w tym miały inne instytucje kościelne, ale zdarzało się, że wypożyczano książki również osobom świeckim. Za każdą wypożyczoną książkę składano zazwyczaj zastaw tzw. memoriale, którym najczęściej było jakieś inne dzieło⁹.

Można zatem śmiało powiedzieć, że w średniowieczu prawie cały zasób ówczesnego piśmiennictwa znajdował się w bibliotekach kościelnych. Pozytywne nastawienie instytucji kościelnych do książki, najpierw rękopiśmiennej, a później drukowanej, zapoczątkowane w starożytności i mocno ugruntowane w średniowieczu, było pielęgnowane przez wieki. W miarę nawracania krajów skandynawskich i słowiańskich również i ten teren zaczął pokrywać się siecią księżnic kościelnych.

---

⁷ M. Zahajkiewicz, *Zarys dziejów i znaczenie bibliotek kościelnych*, ABMK 1988 T. 56, s. 133.

⁸ Tamże, s. 133.

⁹ S. Dahl, tamże, s. 41.

2. *Rozwój polskich księgozbiorów kościelnych*

Powstanie pierwszych bibliotek kościelnych na terenie państwa Polan wiąże się z przyjęciem chrystianizmu i kultury łacińskiej w X wieku. Duchowieństwo przybyłe z zachodu Europy (Czech, Francji, Niemiec i Włoch), celem nauczania nowej wiary i uprawiania nowego kultu, przywiozło ze sobą pierwsze rękopisy niezbędne w pracy duszpasterskiej. Były to przede wszystkim księgi liturgiczne, Biblie oraz liczne zbiory homiletyczne, związane ze służbą Bożą. Już w wiekach XI - XII wykształciły się wszystkie główne typy polskich bibliotek kościelnych: klasztorne, katedralne (zwane później kapitulnymi), kolegiackie i prywatne. Całe więc bogactwo osiągnięć Kościoła w tej dziedzinie zostało zakorzenione na naszym terenie¹⁰. Najwcześniej swoje biblioteki zorganizowały klasztory, zwłaszcza benedyktyńskie (Tyniec, Święty Krzyż, Lubiń, Mogiła) i cysterskie (Jędrzejów, Sulejów, Mogiła, Lubiąż). Później do tej grupy ze swoimi zbiorami dołączyli franciszkanie, dominikanie oraz kanonicy regularni ze wspaniałą biblioteką klasztorną w Żaganiu. Niestety, tylko nieliczne biblioteki klasztorne zachowały do czasów współczesnych uporządkowany stan swojego posiadania (np. Mogiła). Większość księgozbiorów uległa zniszczeniu na skutek klęsk żywiołowych (ogień, woda, wojny) oraz w czasie kasaty zakonów.

Za najstarszy księgozbiór katedralny, czyli kapitulny uznaje się zbiór Biblioteki Kapitulnej w Krakowie. Do dzisiaj zachował się jej najstarszy inwentarz z 1110 r., z opisem 47 rękopisów, w większości liturgicznych¹¹. Wśród bibliotek katedralnych, oprócz wyżej wspomnianej krakowskiej, wspaniałe zasoby biblioteczne znajdowały się również w Poznaniu, Płocku, Wrocławiu, Sandomierzu i Gnieźnie. Przy udostępnianiu książek z tychże bibliotek, jak głosił statut Archiwum i Biblioteki Kapituły Sandomierskiej z

---

¹⁰ M. Zahajkiewicz, tamże, s. 13.

¹¹ A. Vetulani, *Krakowska biblioteka katedralna w świetle swego inwentarza z r. 1110*. „*Slavia Antiqua*”, R. 4: 1953, s. 163-191; M. Rechowicz, *Początki i rozwój kultury scholastycznej (do końca XIV wieku)*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, T. 1 Lublin 1974, s. 37.

1629 r., wysuwano zazwyczaj żądanie posługiwania się nowymi egzemplarzami jedynie w święta. Ze wszystkich innych książek korzystano w mieszkaniach prywatnych. Sam wypożyczający zobowiązany był zanotować w specjalnym zeszycie fakt wyniesienia danego dzieła i podać termin zwrotu oraz jego ewentualną prolon-gatę. Jedynie kaznodzieje i penitencjarze mogli wypożyczać i od-dawać się „lecturae et studio” na czas nieokreślony¹². Dziś spośród 10 bibliotek kapitulnych, wielkością swoich zbiorów na czoło wy-suwa się Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu (164 tys. wolumi-nów).

Jak już wyżej wspomniano, w średniowieczu istniały rów-nież biblioteki kolegiackie i parafialne. O stanie księgozbiorów tych bibliotek posiadamy tylko fragmentaryczne wiadomości. Nadal brak jest dokładnych opracowań na ten temat¹³.

Analiza średniowiecznych bibliotek kościelnych w Polsce ukazuje je jako typowe księgozbiory scholastyczne, zbiory dzieł z zakresu prawa kanonicznego i homiletyki. Wprawdzie kluczo-wym zadaniem ówczesnych bibliotek było zaspokajanie potrzeb duchowieństwa w zakresie wykształcenia i pracy duszpasterskiej, to jednak służyły one również osobom świeckim.

Najintensywniejszy rozwój bibliotek kościelnych w Polsce nastąpił w wieku XVI. Ziemie polskie ominęły szczęśliwie pusto-szące wojny religijne i społeczne. Wzrosło też, szczególnie wśród mieszczan, zainteresowanie dobrami kultury i nauki, w tym oczy-wiście i książką, którą wytwarzano już techniką drukarską. Przy-czyniło się to zasadniczo do wzbogacenia księgozbiorów już istnie-jących i tworzenia zupełnie nowych. Biblioteki kapitulne, choć po-zbawione stałych dotacji na zakup książek, powiększały swe zasoby dzięki zapisom ofiarodawców, np. biblioteka kapitulna we Fromborku włączyła w 1543 r. cenne zbiory, zapisane przez jej

---

¹² Zob. Archiwum Kapituły Sandomierskiej, Statut Kapituły zatwierdzony w 1629 r. przez administratora diecezji i kard. Jana Alberta - W. Wójcik, *Archiwum i bi-blioteka w Sandomierzu*, ABMK 1963 T. 7, s. 36.

¹³ Opracowano zaledwie zbiory biblioteki przy kościele Mariackim w Krakowie; zob. R. Nir: *Biblioteki kościelne w Polsce*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, T. 2 Lu-блин 1978, kol. 505-506.

ofiarodawcę - Mikołaja Kopernika. Podobnie zwiększały swe zasoby biblioteki kapitulne w Gnieźnie, Poznaniu, Płocku, Włocławku i Krakowie¹⁴.

Wynalezienie i zastosowanie ruchomej czcionki oraz powołanie przez Sobór Trydencki seminariów duchownych przyczyniło się do masowego tworzenia księgozbiorów. Powstanie bibliotek seminaryjskich (seminaryjnych) wiązało się głównie z gromadzeniem książek (przede wszystkim podręczników do teologii, filozofii i liturgiki), przeznaczonych dla celów dydaktyczno-wychowawczych. W okresie reformy katolickiej bujnie rozwijały się lub powstawały biblioteki parafialne, liczące niekiedy nawet po kilkaset pozycji liturgicznych, duszpasterskich i innych. Swoje cenne księgozbiory powiększały nadal biblioteki klasztorne, w których w tym czasie tworzone własne regulaminy włączone do reguł zakonnych. Opiekę nad zbiorami zlecano zwykle odpowiednio przygotowanym zakonnikom, którzy je porządkowali, katalogowali i udostępniali. Książki spisywano w specjalnych katalogach według ustalonych działów. Udostępnianie zbiorów na zewnątrz obwarowano surowymi przepisami; z chwilą zaś wprowadzenia indeksu ksiąg zakazanych, objęte nim wydawnictwa przechowywano w ściśle strzeżonych pomieszczeniach i udostępniano tylko za specjalnym zezwoleniem władz kościelnych¹⁵.

Bogate zbiory biblioteczne posiadali w tym okresie także liczni biskupi, m.in.: abp M. Drzewiecki, bp E. Ciołek, bp S. Karnkowski, bp J. Dantyszek, którzy często udostępniali pojedyncze egzemplarze duszpasterzom. W okresie przedrozbiorowym bardzo zasobny księgozbiór (ok. 200 tys. woluminów) zgromadzili bracia biskupi Załuscy, twórcy otwartej w Warszawie w roku 1747 biblioteki przeznaczonej do użytku publicznego.

Dzieje bibliotek kościelnych w Polsce uwarunkowane były nie tylko dziejami Kościoła, ale i ściśle wiązały się z historią państwa. Przeżywały one swój rozkwit i zmierzch razem z rozwojem i upadkiem kraju. Z rozbiorami Polski jedne księgozbiory kościelne

---

¹⁴ L. Grzebień, *Biblioteki kościelne w Polsce, Czasy nowożytne*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, T. 2. Lublin 1978, kol. 507.

¹⁵ Tamże, kol. 508.

poszły w rozproszenie lub całkiem przepadły, inne wzbogaciły swoimi zbiorami biblioteki państwowe (uniwersyteckie, miejskie, naukowe), pozostałe natomiast przetrwały w stanie prawie nienaruszonym do czasów współczesnych. Bezpośrednią przyczyną przemieszczenia, a często i zniszczenia wielu księgozbiorów kościelnych była kasata zakonów i sekularyzacja klasztorów, a także reorganizacja diecezji polskich w XIX wieku. W tym czasie, w związku z organizacją centralnych seminariów duchownych, jeszcze większego znaczenia nabrały biblioteki seminaryjne, do których często włączano księgozbiory bibliotek kapitulnych, parafialnych i przykościelnych. Do najstarszych i najzasobniejszych tego typu bibliotek można zaliczyć m.in.: bibliotekę seminaryjną w Olsztynie, Poznaniu, Krakowie, Włocławku, Przemyślu, Warszawie, Lublinie i Sandomierzu. Wiele z tych bibliotek posiadało i posiada nadal wspańale zbiory starodruków¹⁶.

Okres I i II wojny światowej ujemnie wpłynął na ogólny stan bibliotek i księgozbiorów w Polsce. Mimo niepełnych i nieściślych danych liczbowych, wynikających z raportu sporządzonego w kilka lat po wojnie,¹⁷ stwierdzono, że w wyniku działań wojennych biblioteki kościelne poniosły stosunkowo niewielkie straty. W 1949 roku doliczono się jednak zaledwie 37 bibliotek z ponad 100 istniejących przed wojną. Księgozbiór ich wynosił ok. 1 mln tomów¹⁸. Pod koniec lat pięćdziesiątych, na podstawie przeprowadzonej wcześniej ankiety, opracowano kolejny raport o stanie i potrzebach bibliotek kościelnych w Polsce¹⁹. Tym razem potwierdzono w nim istnienie ok. 250 księżnic kościelnych, z księgozbiorem liczącym łącznie ponad milion woluminów. Większość z tych bibliotek - jak głosił dalej raport - znalazła się w krytycznym położeniu. Najbardziej niezadowolająco przedstawiał się stan organizacji, a więc lo-

---

¹⁶ Tamże, kol. 509.

¹⁷ Zob. R. Gustaw, *Stan i potrzeby bibliotek kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres*, Lublin 1960, s. 4.

¹⁸ Tamże s. 4; por. B. Bieńkowska i in. *Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 r., Wstępny raport o stanie wiedzy*, Warszawa 1994 s. 386-387.

¹⁹ R. Gustaw, tamże, s. 3-12.

kał biblioteki, personel, księgozbiór oraz czynności biblioteczne, takie jak: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych²⁰. Na stan taki uskarżali się głównie naukowcy, stawiając bibliotekarzom zarzuty nieuporządkowania i niedostępności zbiorów. Tu i ówdzie mówiono: „Liczne w Krakowie klasztory i kościoły z prastarą kapitułą krakowską na czele, posiadają bogate, dawne zbiory biblioteczne, zawierające cenne rękopisy, inkunabuły oraz rzadkie druki. Niestety, nie są one przeważnie dostępne dla świeckich pracowników naukowych i nie mają nowoczesnych urządzeń do pracy naukowej. Można z nich korzystać tylko za specjalnym zezwoleniem zarządów tych instytucji kościelnych”²¹.

Na stanie księgozbiorów kościelnych zaważyły też skutki powojennego systemu totalitarnego w Polsce. Wiele bibliotek nie miało odpowiednich warunków do pełnego rozwoju i koniecznej reorganizacji, zgodnej z potrzebami, jakie dyktowała ówczesna sytuacja społeczno-polityczna w kraju. Mimo zwiększenia zainteresowania losem bibliotek kościelnych w latach pięćdziesiątych, wielu bibliotekarzy i pracowników naukowych ciągle odczuwało niekorzystną sytuację w tym zakresie. Aby choć po części sprostać potrzebom, w 1959 r. zainicjowano prace Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ośrodek ten pełnić miał rolę instytucji koordynującej prace metodyczno-badawcze nad polskimi bibliotekami kościelnymi²².

W oparciu o przeprowadzoną analizę retrospektywną można stwierdzić, że w poszczególnych okresach historycznych biblioteki kościelne traktowane były z różnym natężeniem uwagi. Niemniej jednak przez stulecia stanowiły one bogate zaplecze naukowe dla kształcenia osób duchownych, oddziaływały na życie religijne i ogólny poziom świadomości laikatu. Ten niezmienny charakter zachowały do dzisiaj, czego dowodem jest rozbudowana sieć różnego typu księżnic kościelnych. Obecnie składają się na nią: biblioteki

---

²⁰ Tamże.

²¹ Cyt. za W. Semkowicz, *Życie naukowe współczesnego Krakowa*, [w:] *Nauka Polska 1949*, T. 2 s. 141.

²² Zob. *Statut Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, ABMK 1960 T. 1 z. 2, s. 5.

uczelni wyższych np. Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Biblioteka Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, Biblioteka Akademii Teologicznej w Krakowie, Biblioteki Papieskich Wydziałów Teologicznych w Poznaniu i Wrocławiu; biblioteki wyższych i niższych seminariów duchownych; biblioteki diecezjalne, dekanalne, parafialne, klasztorów i zakonów męskich i żeńskich, katolickich szkół średnich i podstawowych, archiwów i muzeów kościelnych, redakcji i wydawnictw, stowarzyszeń, organizacji i towarzystw katolickich, a także prywatne księgozbiory księży i innych osób duchownych²³.

3. *Problemy i zadania współczesnych bibliotek kościelnych w Polsce*

Czując się kontynuatorami wspaniałych tradycji bibliotek kościelnych, o których była wyżej mowa, powinniśmy korzystać z bogatej przeszłości i doświadczeń minionych wieków. Warto też pamiętać o znaczeniu tych instytucji dla aktualnych badań różnego rodzaju dyscyplin naukowych i roli, jaką spełniają księżnice kościelne w ogólnej działalności i misji Kościoła. Zakorzenie w tradycji i duchowych wartościach nie może jednak utrudniać wycucia czasu i korzystania z nowych osiągnięć techniki w bibliotekarstwie. Z tych właśnie względów, pod koniec lat siedemdziesiątych podjęto na nowo zadania właściwej ochrony, wykorzystania i promocji wszystkich dóbr kulturowych Kościoła, w tym również i ksiązek²⁴. Już w 1979 r. zainicjowano ideę powołania Stowarzyszenia Polskich Bibliotek Teologicznych, w celu popierania współpracy i rozwoju bibliotek teologicznych, kształcenia i doskonalenia zawodowego ich pracowników oraz współpracy z innymi bibliote-

---

²³ J. Bednarczyk, *Biblioteki kościelne w Polsce*, [w:] *Materiały XV Sesji Stałej Konferencji Archiwów, Bibliotek i Muzeów Polskich na Zachodzie 23-26.09.1993*. Rzym

²⁴ Zob. J. Bednarczyk, *Ku lepszej organizacji pracy w bibliotekach kościelnych - Federacja FIDES*, [w:] *FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1995 nr 1, s. 21.

kami i organizacjami bibliotecznymi w kraju i za granicą²⁵. Stowarzyszenie ukonstytuowane ostatecznie w maju 1980 r. w Warszawie, określiło swoje cele i zadania, obejmujące m.in. współpracę z Międzynarodową Radą Stowarzyszeń Bibliotek Teologicznych (Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie)²⁶. Sytuacja polityczno-społeczna, jaka zaistniała po 1981 r. nie pozwoliła jednak na rozwinięcie działalności krajowego Stowarzyszenia, powodując jednocześnie zawieszenie prac jego kierownictwa, choć międzynarodowe kontakty nie zostały całkowicie zerwane²⁷.

Podjęty problem współpracy bibliotek teologicznych znalazł ostatecznie mocne podłoże na forum zorganizowanym przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w Lublinie w 1981 r. Na kwestię szeroko widzianej współpracy szczególnie zwracali uwagę w swoich wystąpieniach m.in: ks. Kazimierz Marciniak²⁸ i ks. Adam Nowak²⁹. Obaj prelegenci wielokrotnie podkreślali potrzebę kooperacji bibliotek kościelnych z bibliotekami państwowymi m.in. z Biblioteką Narodową, Biblioteką Jagiellońską, bibliotekami Polskiej Akademii Nauk, bibliotekami uniwersyteckimi oraz instytucjami zagranicznymi. Współpraca ta opierać się miała na wymianie doświadczeń i zdobytych osiągnięć, w celu wykorzystania ich w zakresie informacji naukowej, gromadzenia zbiorów, ich opracowania, wymiany dubletów oraz w zakresie wypożyczania międzybibliotecznego. „Ambicją bibliotek winno być - jak postulował wówczas ks. Nowak - informowanie o własnych zasobach poprzez opracowywanie i ogłaszanie drukiem różnych katalogów [...], które w sposób jasny i przejrzysty podawać będą informacje o własnych księgozbiorach, o poszukiwanych egzempla-

---

²⁵ *Archiwum Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie* (dalej cyt.: *ABPAT*). Statut Stowarzyszenia Polskich Bibliotek Teologicznych, par. 2.

²⁶ Tamże, [T. Górski], *Sprawozdanie ze spotkania kierownictwa Stowarzyszenia Bibliotek Teologicznych w Polsce z Juan Antonio Carvello 'Margalef'em*.

²⁷ Tamże, T. Górski do ks. bpa Rektora [PAT], Kraków, 16.06.1985.

²⁸ K. Marciniak, *Biblioteka teologiczna jako centrum informacji i dokumentacji*, *ABMK* 1981 T. 44, s. 39-46.

²⁹ A. Nowak, *Współpraca bibliotek teologicznych w Polsce*, *ABMK* 1982 T. 44, s. 50-56.

rzach, wreszcie ułatwiać będą prace przy katalogowaniu czasopism obcojęzycznych³⁰.

W związku z gromadzeniem i uzupełnianiem księgozbiorów konieczność współpracy upatrywano również w wymianie, posiadanych przez wiele bibliotek, dubletów. Wskazana była też współpraca w zakresie opracowywania zbiorów wydawnictw ciągłych bieżących, polskich i obcojęzycznych, wydawnictw zbiorowych i seryjnych starodruków, oraz dzieł z zakresu bibliistyki, patrologii. Ważne ogniwo w kooperacji bibliotecznej stanowić miało udostępnianie własnych zbiorów w ramach wypożyczalni międzybibliotecznej, organizowanie kształcenia bibliotekarzy oraz planowanie ogólnopolskich zjazdów bibliotekarzy kościelnych³¹.

Postulat współdziałania wszystkich bibliotek naukowych, w tym także teologicznych, wysunięty już w latach pięćdziesiątych przez R. Przelaskowskiego, wynikał z zasad nowoczesnej organizacji nauki i względów społeczno-ekonomicznych³². Sprawa realizacji tego postulatu mogła zapobiec niepotrzebnemu dublowaniu wielu czynności bibliotecznych oraz często zbędnemu i kosztownemu prowadzeniu jednakowych (niekiedy mieszczących się w tym samym budynku) bibliotek. Skoordynowanie prac miało na celu wzmocnienie działalności księżnic naukowych, które poprzez usprawnienie obsługi potrzeb nauki, ulepszyłyby relację między wydajnością i wielkością świadczonych usług a poniesionymi nakładami. Gdy w 1981 r., na wspomnianej wyżej konferencji ABMK w Lublinie, przywołano ponownie ideę R. Przelaskowskiego, zdano sobie sprawę, że chęć podjęcia współpracy bibliotek naukowych czy teologicznych nie została zrealizowana w praktyce. Tym niemniej stwierdzono, że nie należy rezygnować z dotychczasowych osiągnięć, które przyczynić się mogły do ożywienia roli bibliotek kościelnych i ich skuteczniejszego oddziaływania³³.

---

³⁰ Cyt. za A. Nowak, tamże, s. 50.

³¹ Zob. *Ośrodek Archiwistów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, ABMK 1959 T. 1 z. 1, s. 17.

³² Zob. R. Przelaskowski: *Biblioteki naukowe w Polsce*. Warszawa 1958, s. 48.

³³ A. Nowak, tamże, s. 56.

Zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu i przeznaczeniu polskich bibliotek kościelnych nastąpiły pod koniec lat osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych. Wraz ze zmianą sytuacji polityczno - ekonomicznej kraju oraz rozluźnieniem stosunków państwo - Kościół, wielu bibliotekarzy zaczęło poważnie myśleć o wykorzystaniu w pracy swoich bibliotek nowoczesnych narzędzi informatycznych. Stało się to możliwe dzięki pojawieniu się na polskim rynku komputerów osobistych IBM PC, które były nie tylko stosunkowo niedrogie, ale i bardzo szybko taniały.

Problematyka komputeryzacji księżnic kościelnych, a nawet idea stworzenia zautomatyzowanej sieci tych instytucji, pojawiła się już w roku 1987 na konferencji zorganizowanej przez Ośrodek ABMK w Lublinie. Kwestię komputeryzacji bibliotek (w tym kościelnych) ze szczególnym zaangażowaniem przedstawiła pani Maria Wrocławska - bibliotekarz i informatyk z Biblioteki Seminarium Duchownego w Łodzi. Mówiła ona wtedy: „Biblioteka jest miejscem, w którym zastosowanie komputera jest bardzo sensowne, zaś wobec konieczności zaspokojenia przez biblioteki wielkich i szybko rosnących potrzeb informacyjnych czytelników, wprowadzenie komputerów do bibliotek jest niezbędne. Komputeryzacja bibliotek jest warunkiem ich dalszego istnienia w społeczeństwie, ponieważ biblioteki niesprawnie działające [...] tracą czytelników, będą żyły tylko dla samych siebie”³⁴. Autorka referatu zwróciła też uwagę na fakt, iż automatyzacja bibliotek winna być przygotowana przez zespół złożony z informatyków i bibliotekarzy, z których ci pierwsi określają, jakie czynności biblioteczne należy skomputeryzować, drudzy zaś - wiedzą, w jaki sposób należy to zrobić. W wystąpieniu podkreślono kwestię wykorzystania wygodnych mikrokomputerów, które połączone w tzw. sieć, zapewnić miały łączność pomiędzy poszczególnymi stanowiskami pracy i łatwy dostęp w każdej chwili do wspólnej bazy danych³⁵. Przedstawiony przez M. Wrocławską referat stał się później, już w formie nadbitek czy kserokopii, swym istym podręcznikiem dla bibliotekarzy rozpoczynających kompute-

---

³⁴ Cyt. za M. Wrocławską, *Możliwości komputeryzacji bibliotek*, ABMK 1988 T. 56, s. 147.

³⁵ Tamże, s. 151.

ryzację swoich bibliotek. Zaprezentowane przez autorkę postulaty szybko znalazły swoje odbicie w praktyce tak, że jeszcze w końcu lat osiemdziesiątych w kilku bibliotekach kościelnych pojawiły się pierwsze mikrokomputery w celu usprawnienia prac bibliotecznych. Jednocześnie pojawiły się pewne trudności związane głównie z brakiem odpowiedniego osprzętowania, niedoborem kadr bibliotecznych przygotowanych do pracy z komputerem oraz brakiem znormalizowanego formatu opisów bibliograficznych. Trudności te skłoniły jednak bibliotekarzy do podjęcia wspólnych inicjatyw i zobligowały do wymiany doświadczeń, które ostatecznie zaowocowały intensyfikacją prac nad komputeryzacją bibliotek kościelnych³⁶.

W 1991 roku Kolegium Rektorów Uczelni Papieskich jednomyślnie stwierdziło konieczność stworzenia i działania Stowarzyszenia Bibliotek Teologicznych Wyższych Uczelni Katolickich Polski. Potrzeba ta podyktowana była chęcią komputeryzacji poszczególnych bibliotek kościelnych, w których wprowadzono by ujednolicony system biblioteczno-informacyjny oraz sprawną wymianę dubletów. Środkiem działania Stowarzyszenia miała być aktywna współpraca ze swoimi zagranicznymi odpowiednikami, zwłaszcza z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Bibliotek Teologicznych³⁷.

Kolejnym etapem, podjętych wcześniej prac nad komputeryzacją bibliotek kościelnych było zorganizowanie, pod patronatem ks. Kardynała Franciszka Macharskiego - Przewodniczącego Komisji do Spraw Nauki Katolickiej Episkopatu Polski, ogólnopolskiej konferencji. Spotkanie, w którym uczestniczyło 48 przedstawicieli bibliotek kościelnych oraz 14 bibliotek i instytucji świeckich, odbyło się w dniu 24 czerwca 1991 r. w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie³⁸. Celem konferen-

---

³⁶ Tamże, s. 150; zob. też K. Gonet, *Komputeryzacja bibliotek a gromadzenie zbiorów*, ABMK 1993 T. 62, s. 256-257.

³⁷ ABPAT w Krakowie, *Ks. prof. W. Świerzawski - Rektor PAT w Krakowie i Przewodniczący Kolegium Rektorów Wyższych Uczelni Papieskich w Polsce do o. prof. K. Marciniaka*, Kraków 28.01.1991.

³⁸ K. Gonet, tamże, s. 257.

cji, którą przygotował i prowadził ówczesny wicedyrektor Biblioteki Seminarium Duchownego na warszawskich Bielanych - ks. Krzysztof Gonet, była wymiana doświadczeń i osiągnięć z zakresu komputeryzacji bibliotek kościelnych w różnych ośrodkach Polski. Punktem spotkania była także prezentacja nowego oprogramowania bibliotecznego MAK,³⁹ oraz pokaz bibliograficznych baz danych na dyskach optycznych CD-ROM, zaprezentowany przez wyspecjalizowaną firmę STRATUS z Poznania.

Konferencja wykazała, że prawdopodobnie tylko 7 bibliotek kościelnych posiadało w tym czasie komputery i wykorzystywało różne systemy oprogramowania bibliotecznego⁴⁰. Swoje osiągnięcia w pracach nad komputeryzacją przedstawić mogły następujące biblioteki kościelne w Polsce:

- Biblioteka WMSD w Warszawie,
- Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie,
- Biblioteka Wydziału Filozoficznego oo. Jezuitów w Krakowie,
- Biblioteka LO. Księży Pijarów w Krakowie,
- Biblioteka Opactwa oo. Benedyktynów w Tyńcu,
- Biblioteka oo. Franciszkanów w Katowicach,
- Biblioteka Instytutu Tomistycznego oo. Dominikanów w Warszawie.

Jak wynika z powyższego wykazu, procesu komputeryzacji nie podjęły jeszcze wówczas dwie największe polskie biblioteki kościelne: Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Biblioteka Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie⁴¹.

Na zakończenie spotkania odbyła się dyskusja, podczas której wszyscy przedstawiciele bibliotek jednogłośnie stwierdzili potrzebę budowy jednolitego systemu komputerowego dla bibliotek kościelnych w Polsce. Planowany system miał umożliwić m.in.: tworzenie komputerowych katalogów centralnych, wspólne opra-

---

³⁹ O oprogramowaniu bibliotecznym MAK będzie mowa szerzej w III rozdziale niniejszej pracy.

⁴⁰ Archiwum Biblioteki WMSD w Warszawie K. Gonet, *Sprawozdanie z konferencji na temat komputeryzacji w bibliotekach kościelnych*, Warszawa - Bielany 24.06.1991, s. 1.

⁴¹ Tamże.

cowywanie bibliografii zawartości czasopism teologicznych, ułatwienie czytelnikom korzystania z takich samych systemów we wszystkich bibliotekach. Uczestnicy konferencji uznali także konieczność zastosowania systemu zgodnego ze standardami wprowadzanymi przez Bibliotekę Narodową oraz możliwie szybkiego zatwierdzenia „tymczasowego formatu opisu danych bibliograficznych i katalogowych”. Ten ujednolicony format pozwolić miał na katalogowanie książek wszystkim bibliotekom wprowadzającym komputeryzację, aż do czasu ustanowienia przez Bibliotekę Narodową tzw. formatu wymiennego danych bibliograficznych⁴². Na konferencji stwierdzono też pilną potrzebę prowadzenia prac nad „formatem danych” dla komputerowego opisu wydawnictw zwranych i artykułów z wydawnictw ciągłych, jak również prac nad tworzeniem „kartotek haseł wzorcowych” oraz słownika haseł kluczowych do opisu rzeczowego książek z teologii i innych nauk ją wspomagających.

Dla określenia dalszych kierunków współpracy w dziedzinie komputeryzacji bibliotek kościelnych 23 września 1991 r. zorganizowano w Warszawie naradę roboczą tzw. kościelnych bibliotek wiodących⁴³. Na spotkaniu tym wzięło udział 13 bibliotek, w tym m.in.: Biblioteka KUL, Biblioteka ATK, Biblioteki Papieskich Wydziałów Teologicznych z Poznania i Wrocławia. Jednym z najważniejszych postanowień narady było powołanie do istnienia Federacji Bibliotek Kościelnych - „Fides”, której celem nadrzędnym miała być koordynacja prac nad komputeryzacją czynności bibliotecznych oraz dążenie do stworzenia komputerowej sieci bibliotek kościelnych w Polsce⁴⁴.

Powołanie „Fidesu” stało się punktem zwrotnym w powojennej historii bibliotek kościelnych, które po latach zapomnienia,

---

⁴² W czerwcu 1993 r. BN zdecydowała o przyjęciu formatu US-MARC jako formatu komputerowego opisu dokumentów w Przewodniku Bibliograficznym oraz we własnych katalogach. W tej sytuacji biblioteki „Fides” rozpoczęły pracę nad dostosowaniem swoich baz do tego formatu.

⁴³ Narada kościelnych bibliotek wiodących, *Pismo Okólne Biuletynu Informacyjnego Biura Prasowego Episkopatu Polski*, 1991 nr 46, s. 5-6.

⁴⁴ Tamże.

rozpoczęły nowy etap swojej działalności, odpowiadającej na potrzeby współczesnego świata.

Rozdział II

Działalność Federacji Bibliotek Kościelnych „FIDES” w latach 1991 - 1998

1. Powstanie i rozwój Federacji „Fides”

Idea powołania organizacji zrzeszającej biblioteki kościelne, które pragnęły w swojej działalności wykorzystać sprzęt komputerowy wraz z odpowiednim oprogramowaniem, zrodziła się już przed dziesięcioma laty. Fakt ten potwierdza chociażby, wspomniany wcześniej, referat wygłoszony przez M. Wrocławską na konferencji zorganizowanej przez Ośrodek ABMK przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 1987 r.⁴⁵ Prelegentka wysunęła wówczas jako postulat ogólnie zaprojektowanie zautomatyzowanego systemu dla całej sieci bibliotek. System ten miał eliminować ewentualne bariery techniczne czy finansowe, z jakimi musiałaby zmagać się każda biblioteka, gdyby komputeryzowała się samodzielnie i stosowała inny sprzęt i oprogramowanie⁴⁶.

Próby nawiązania współpracy bibliotek kościelnych w zakresie komputeryzacji podejmował również ks. dr Tadeusz Fitych - ówczesny dyrektor Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Osobisty wkład i zaangażowanie w tę sprawę nie znalazły wprawdzie aktywnego odzewu ze strony bibliotekarzy, ale nowatorski charakter działań ks. Fitycha przyczynił się po części do powstania organizacji skupiającej księżnice kościelne⁴⁷.

Właściwym inicjatorem Federacji „Fides”, bo o niej jest mowa, był ks. Krzysztof Gonet - dyrektor Biblioteki Seminarium

---

⁴⁵ Zob. M. Wrocławska, *Możliwości komputeryzacji biblioteki*, ABMK 1988 T. 56, s. 147-156.

⁴⁶ Tamże, s. 156.

⁴⁷ K. Gonet, *Nasza Federacja*, „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1995 nr 1, s. 45.

Duchownego w Warszawie. Idea podjęcia szeroko widzianej współpracy między bibliotekami kościelnymi zrodziła się już podczas studiów bibliotekoznawczych ks. Goneta, a później – w okresie wdrażania oprogramowania komputerowego MAK w swojej macierzystej bibliotece.

Po kilkumiesięcznej pracy z programem MAK było możliwe zorganizowanie dwóch konferencji poświęconych komputeryzacji bibliotek kościelnych, z których ostatnia, zorganizowana 23 września 1991 r., dała formalny początek Federacji „Fides”. Przedstawiciele 13 bibliotek wykorzystujących komputery, powołali wtedy do życia Grupę Inicjującą Federację Bibliotek Kościelnych „Fides”. Jej cele ogólne zostały określone w deklaracji założycielskiej i zakładały przede wszystkim koordynację prac nad komputeryzacją czynności bibliotecznych oraz dążenie do stworzenia komputerowej sieci bibliotek kościelnych w Polsce. Na spotkaniu wybrano Biuro Federacji w pięcioosobowym składzie. Przewodniczącym został ks. dr Tadeusz Stolz - wicedyrektor Biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, członkami zaś: ks. dr Jan Bednarczyk, reprezentujący Bibliotekę Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, wspomniany wcześniej ks. dr T. Fitych, ks. mgr K. Gonet oraz o. lic. Włodzimierz Zatorski OSB z Biblioteki Ojców Benedyktynów w Tyńcu. Sekretarzem została p. dr Teresa Pankowska z KUL. Na siedzibę Biura Federacji „Fides” wybrano Bibliotekę Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁴⁸.

Jedną z pierwszych podjętych wspólnie decyzji, było zatwierdzenie tymczasowego formatu komputerowego opisu danych - opis książki, który od tej pory stał się „wymiernym formatem” służącym bibliotekom włączającym się do Federacji. Punktem spotkania było również powołanie komisji ds. autorytatywnej modyfikacji formatu. W pierwszej fazie działalności, komisja ta miała zbierać od bibliotek sugestie mające na celu udoskonalenie „formatu wymiennego” oraz określać ich przydatność dla wszystkich bibliotek

---

⁴⁸ Tenże: *Komputeryzacja bibliotek i możliwości jej wpływu na procesy gromadzenia księgozbiorów w bibliotekach kościelnych. Zarys problematyki*, ABMK 1993 T. 62, s. 257-259; tenże: *Komputeryzacja w Bibliotece WMSD św. Jana Chrzczyciela w Warszawie*, „Przegląd Biblioteczny”, 1991 z. 3/4, s. 353.

należących do „Fidesu”. Na bazie dostarczonych propozycji, jak również studiów nad rozwojem norm bibliograficznych i formatów w innych sieciach bibliotek, komisja zobowiązała się udoskonalać „format wymienny” w sposób autorytatywny. Uczestnicy spotkania widzieli potrzebę kontynuowania prac nad formatem dla komputerowego opisu różnych typów dokumentów, jak np.: czasopism, artykułów z czasopism, prac zbiorowych, rozdziałów z książek, starodruków.⁴⁹

Na kolejnych plenarnych naradach członków Federacji dzialono się już pierwszymi doświadczeniami z zakresu komputeryzacji oraz wspólnie szukano optymalnych rozwiązań pojawiających się problemów. Tego typu narada odbyła się w rok po utworzeniu Grupy Inicjującej Federację „Fides”, dnia 30 września 1992 r. w Lublinie. Wzięło w niej udział 21 przedstawicieli polskich bibliotek kościelnych, które zakupiły bądź pracowały już w oprogramowaniu bibliotecznym MAK. Na spotkaniu tym omówione zostały nowości wprowadzone do programu MAK oraz zmiany w zasadach komputerowego opisu książki. Jednym z punktów wrześniowego spotkania było również przedyskutowanie sprawy szkoleń dla bibliotekarzy w oprogramowaniu MAK. Zgodnie zdecydowano o organizacji takich kursów w ośrodkach regionalnych, zaś szkolenie II stopnia (dla tzw. administratorów baz danych) zaplanowano w Ośrodku KUL w Lublinie. Wstępnie także założono również, że wspólnie prowadzone będą prace nad stworzeniem słownika słów kluczowych dla rzeczowego opisu piśmiennictwa teologicznego. Jako jedno z najważniejszych postanowień narady roboczej bibliotek, Federacja „Fides” określiła opracowanie szczegółowego modelu i projektu rozwoju komputerowej sieci bibliotek kościelnych w Polsce.⁵⁰

Mając na względzie realizację celów Federacji, w dniach 7 - 9 grudnia 1992 r. zorganizowano dla bibliotekarzy kurs komputerowy II stopnia w oprogramowaniu MAK. W szkoleniu uczestniczyło 12 osób i odbyło się ono, jak postanowiono wcześniej, w

---

⁴⁹ Tenże: *Komputeryzacja bibliotek...*, s. 260-261.

⁵⁰ ABPAT. Ks. dr T. Stolz, *Sprawozdanie ze spotkania członków Federacji w dniu 30 września 1992 r.*

Ośrodka Obliczeniowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Zakres kursu, prowadzonego przez ks. K. Goneta, obejmował m.in.: prezentację nowości w programie MAK (wyszukiwanie i wprowadzanie nowych opisów), naukę instalowania programu oraz działań w momencie powstania awarii sprzętu komputerowego. Jednym z istotnych punktów szkolenia było przedstawienie najważniejszej chyba dla bibliotekarzy kwestii, a mianowicie rzeczowej i optymalnej organizacji procesu pracy bibliotecznej z komputerem.⁵¹

Przełom 1992 i 1993 roku był dla „Fidesu” okresem, w którym szybko rosła liczba bibliotek członkowskich, pragnących włączyć się w działalność Federacji. Świadczy o tym chociażby fakt, że jeszcze w grudniu 1992 r. do Federacji należały 22 biblioteki, a w maju następnego roku księżnic kościelnych było już 53.⁵²

Kolejną naradę roboczą, która wniosła nowe formy działania Federacji „Fides”, zorganizowano 8 maja 1993 r. w Bibliotece KUL. Na spotkaniu tym, w ramach Federacji powołano do różnych prac kilka komisji m.in.: komisję ds. rejestracji Federacji „Fides”, ds. opracowania rzeczowego zbiorów, mającą zająć się utworzeniem słownika słów kluczowych oraz komisję ds. katalogu centralnego, dostępnego przez Internet. Ustalono również nowy skład powołanej we wrześniu 1991 r. komisji ds. autorytatywnej modyfikacji formatu dla Federacji.

Podczas spotkania przedyskutowano problem tworzenia komputerowego, centralnego katalogu bibliotek teologicznych w Polsce oraz poruszono kwestię współpracy bibliotek przy tworzeniu komputerowej bibliografii piśmiennictwa teologicznego. Omówiono też podział czynności przy opracowaniu słownika słów kluczowych z teologii, niezbędnego dla tworzenia charakterystyki treściowej książki opisywanej w komputerze. Uczestnicy narady roboczej poinformowani zostali przez Przewodniczącego Federacji - ks. dr T. Stolza o obowiązku przesłania do Biura Federacji komunikatów o rozpoczętych przez poszczególne biblioteki kościelne

---

⁵¹ Tamże, ks. K. Gonet, *Sprawozdanie z kursu w oprogramowaniu MAK*, 7 - 9.12.1992 r.

⁵² Tamże, [ks. dr T. Stolz], *Sprawozdanie z działalności Federacji „Fides” w latach 1992-1993*.

pracach nad nowymi bazami danych oraz informacji o gotowych już bazach, w celu wykorzystania ich w bibliotekach członkowskich „Fidesu” lub wymiany między tymi bibliotekami. Kwestia wykorzystania baz danych wiązała się bezpośrednio z własnością autorską bibliotek, które tworzyły te bazy. Postanowiono zatem, że autorzy baz komputerowych sami określą warunki na jakich prześlą swoje opracowania np. poza Federację „Fides”. Ciekawym punktem tej jednodniowej narady był, przygotowany przez ks. K. Goneta, pokaz połączenia poprzez sieć komputerową z katalogiem Biblioteki Seminarium Duchownego w Warszawie. Po raz pierwszy został też publicznie zaprezentowany nowy moduł programu bibliotecznego MAK - wypożyczalnia⁵³.

Warto też wspomnieć o przeprowadzeniu na początku 1993 r. szkolenia dla samodzielnych administratorów oraz o fakcie udostępnienia pierwszego fragmentu centralnego katalogu „Fides” sieciom komputerowym EARN i Internet, który zakończył pewien etap rozwoju Federacji.⁵⁴

Na uwagę zasługują również postępujące w tym czasie prace komisji ds. autorytatywnych zmian w formacie wymiennym. Komisja ta wstępnie dokonała analizy, dotychczas wykorzystywanego przez „Fides”, formatu wymiennego opartego na MARC-BN oraz formatu US-MARC, planowanego zastosować równocześnie z Biblioteką Narodową. Komisja podjęła się też prac związanych z wdrożeniem i działaniem mechanizmu kartotek haseł wzorcowych w MAK-u. W związku z tym zadaniem, 4 stycznia 1994 r. zorganizowano w Bibliotece ATK w Warszawie spotkanie, na którym omówiono i zaprezentowano działanie list wzorcowych w MAK-u. Uczestnicy spotkania mogli otrzymać bazę haseł wzorcowych Federacji „Fides”, liczącą wówczas 50 000 zapisów haseł autorskich, nazw wydawnictw i serii. To jednodniowe, robocze spotkanie pozwoliło określić kierunek dalszych prac bibliotek Federacji „Fides”, w celu skoordynowania tych działań z pracami najważniej-

---

⁵³ Tamże. Ks. dr T. Stolz, *Sprawozdanie z II narady roboczej Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” w dniu 8 maja 1993 r.*

⁵⁴ K. Gonet, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. W: Komputeryzacja bibliotek. Materiały konferencji*, Toruń 24-26 maja 1993 r. Toruń 1994 r., s. 145.

szych bibliotek w Polsce, takich jak Biblioteka Narodowa czy Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego. Istotną sprawą wynikającą ze spotkania było też pogłębienie więzi pomiędzy środowiskami kościelnych i państwowych bibliotek, współpracujących przy komputeryzacji prac bibliotecznych⁵⁵.

W tym samym czasie przygotowano eksperymentalnie jeden egzemplarz dysku CD-ROM, zawierający katalog zbiorów niektórych bibliotek „Fidesu”. Zadowolające wyniki tego nowatorskiego przedsięwzięcia, które udowodniło, że program MAK może obsługiwać bazy danych nagrane na CD-ROM, przyniosły szybko efekty w postaci dysku optycznego wydanej przez Dział Przetwarzania Danych Biblioteki Narodowej, a później również przez samą Federację „Fides”.

W pierwszej połowie 1994 r. przynależność do Federacji deklarowały już 54 biblioteki uczelniane, seminaryjne, zakonne i parafialne, z których kilkanaście było mocno zaawansowanych w pracach nad automatyzacją. Wszystkie skomputeryzowane biblioteki nadal pracowały nad tworzeniem własnych katalogów i kontynuowały - między poszczególnymi bibliotekami - wymianę danych, ułatwiających opracowywanie zbiorów. Zgodnie z zainteresowaniem i potrzebami bibliotekarzy zorganizowano ponownie szkolenia w stopniu podstawowym i zaawansowanym w oprogramowaniu MAK⁵⁶.

Kolejna, trzecia narada robocza, w której uczestniczyło 36 bibliotek kościelnych, odbyła się 9 maja 1994 r. w Bibliotece Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. Pewnym zaskoczeniem dla uczestników było wycofanie się z członkostwa w Federacji Biblioteki KUL, a tym samym rezygnacja ks. dr T. Stolza z funkcji Przewodniczącego „Fidesu”. W związku z powyższym, konieczny był wybór nowych władz Biura Federacji. Nowym Przewodniczącym został ks. dr J. Bednarczyk, a członkami: ks. mgr K. Gonet, mgr Piotr Latawiec - dyrektor Biblioteki

---

⁵⁵ Tenże: *Federacja Bibliotek Kościelnych „FIDES”*. Stan komputeryzacji w czerwcu 1994. [w:] *Komputery w bibliotekach - Polska 1994. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji SBP, Chorzów 10-12 czerwca 1994*. Warszawa 1994, s. 81.

⁵⁶ Tamże, s. 78.

ATK w Warszawie, ks. dr Jerzy Witczak - wicedyrektor Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego i WMSD we Wrocławiu oraz o. lic. Włodzimierz Zatorski OSB. Na Sekretarza Biura wybrano mgr Małgorzatę Janiak - kustosa Biblioteki PAT w Krakowie⁵⁷.

Na zaproszenie Federacji, w majowym spotkaniu uczestniczył Dyrektor ds. Rozwoju American Theological Library Association (ATLA) - John Bollier. Wysunięta przez niego propozycja stworzenia przy współpracy z ATLA własnego dysku optycznego nie została przez Federację zaakceptowana, gdyż istniała już w Polsce możliwość samodzielnego wyprodukowania takiego dysku. Niemniej jednak Federacja pozytywnie ustosunkowała się w sprawie włączania polskiego piśmiennictwa teologicznego do światowego obiegu naukowego. W ramach Federacji zobowiązano się też do przetłumaczenia na język polski teaurusu ATLA do „Religion Indexes” i zrobienia z niego kartoteki wzorcowej⁵⁸. Korzystając ze wspólnego spotkania przedstawiciele bibliotek kościelnych, zaprezentowano już po raz kolejny nowości w programie MAK m. in.: wypożyczalnię, mechanizm list haseł wzorcowych, wielodostępną modyfikację jednej bazy.

Wzorem lat ubiegłych, również i w 1994 r. kontynuowano działalność promującą Federację „Fides” w zrzeszeniach i stowarzyszeniach bibliotek, zarówno państwowych, jak i kościelnych. Na przykład, na dorocznej Sesji Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek teologicznych, która odbyła się w Rzymie w dniach 28.08 - 01.09.1994 r., Przewodniczący Federacji - ks. dr J. Bednarczyk wygłosił referat nawiązujący do trzyletniej działalności „Fidesu”. Na uwagę zasługuje fakt, że Przewodniczący otrzymał wówczas wstępną deklarację gotowości przyjęcia Federacji w poczet członków Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Teologicznych⁵⁹. Z kolei dyrektor Biblioteki WMSD w Warszawie - ks. K. Gonet wystąpił z podobnym tematycznie referatem na Ogólnopolskiej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotek Publicznych, zorgani-

---

⁵⁷ J. Bednarczyk, *Ku lepszemu organizacji pracy w bibliotekach kościelnych - Federacja FIDES*, „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1995 nr 1, s. 26.

⁵⁸ K. Gonet, *Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides”*..., s. 78.

⁵⁹ J. Bednarczyk, *Ku lepszemu organizacji*..., s. 28.

zowanej w Chorzowie, w czerwcu 1994 r.⁶⁰. Warto podkreślić, iż podobnych wystąpień z komunikatami o stanie i działalności Federacji, jak również artykułów na ten temat w czasopiśmie fachowych, było w tym okresie wiele.

Ostatnie miesiące 1994 r. poświęcono głównie opracowaniu statutu Federacji. Zasadniczo właśnie w tej sprawie 10 grudnia w Krakowie odbyło się posiedzenie Zarządu Federacji „Fides”. Przy okazji omówiono kierunki dalszego rozwoju działalności Federacji, w tym kwestię tworzenia katalogów, tezaury oraz wymiany baz danych. Opracowany przez Zarząd statut niezwłocznie przedłożono do zatwierdzenia przez Konferencję Episkopatu Polski⁶¹.

Na początku 1995 r. do Federacji należało już 61 bibliotek kościelnych z całego kraju⁶². Chcąc sprostać bieżącym potrzebom, zgłaszanym przez środowisko bibliotekarzy, odbyły się kolejne kursy szkoleniowe dla administratorów: w Warszawie w dniach 30.01 - 02.02.1995 r. oraz w Krakowie, w czerwcu tego samego roku - lokalne szkolenie w zakresie podstaw korzystania z programu bibliotecznego MAK.

Bez wątplenia jednym z najważniejszych wydarzeń w całej siedmioletniej działalności Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” było jej oficjalne erygowanie, z równoczesnym nadaniem statutu na okres 5 lat. Wydarzenie to miało miejsce 18 marca 1995 r. w Warszawie na posiedzeniu plenarnej sesji Konferencji Episkopatu Polski⁶³. Ten doniosły fakt potwierdza informacja, która znalazła się także w postanowieniach ogólnych statutu: „Federacja jest Stowarzyszeniem Publicznym erygowanym przez Konferencję Episkopatu Polski kan. 312 § 1, 2 i nabywa osobowość prawną w oparciu o art. 10 i art. 34 ust. 1, pkt. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 29 poz. 154 z późn. zm.).”⁶⁴ Podlega ona „zwierzchnictwu i nadzorowi kompetentnej władzy kościelnej,

---

⁶⁰ Zob. K. Gonet, tamże, s. 77-82.

⁶¹ J. Bednarczyk, tamże, s. 27.

⁶² Tamże.

⁶³ ABPAT, *Dekret Konferencji Episkopatu Polski z dnia 7 kwietnia 1995 r.*

⁶⁴ Tamże, *Statut Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, art. 1, p. 2.

zgodnie z normami Kodeksu Prawa Kanonicznego⁶⁵. Kolejne postanowienia określają kwestię członkostwa; federacja może zrzeszać osoby fizyczne, które należą do Kościoła katolickiego, a reprezentują biblioteki kościelne. Swoją działalność Federacja obejmuje obszar całego kraju, ale może należeć też do międzynarodowych organizacji o podobnych celach i założeniach ideowych. Patronem Federacji obrano św. Maksymiliana Marię Kolbego⁶⁶.

W myśl postanowienia przejściowego (art. 33 statutu Federacji), pierwsze Walne Zgromadzenie, które odbyło się 20 czerwca 1995 r. w Warszawie, powołało na okres 3 lat Zarząd Federacji. Wyłoniony w tajnym głosowaniu skład, był identyczny z tym, jaki wybrano podczas trzeciej dorocznej narady roboczej bibliotek, w maju 1994 r. Spośród siebie Zarząd wybrał: ks. K. Goneta na zastępcę Przewodniczącego, Piotra Latawca na skarbnika oraz Ewę Poleszak na sekretarza Federacji⁶⁷. Zgodnie ze statutem, na Zarządzie spoczywa szereg zadań m.in.: kierowanie bieżącą działalnością Federacji, uchwalanie aktualnych programów działania, przyjmowanie członków zwyczajnych, powoływanie i odwoływanie komisji problemowych, rad konsultacyjnych i innych organów pomocniczych⁶⁸. Na zgromadzeniu wyłoniono również komisję rewizyjną w składzie: Piotr Krzyżaniak, ks. Maciej Lisiecki i ks. dr Antoni Żurek.

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami, jeszcze przed drugim zebraniem Zarządu (20.09.1995 r.), wysłano listy z wiadomością o powstaniu i działaniu Federacji „Fides”. Poinformowano o tym m.in.: Ojca Św. Jana Pawła II, ks. Prymasa J. Glempa, ks. bpa T. Pieronka, Ministra Kultury i Sztuki, Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Szefa Urzędu Rady Ministrów - ministra M. Borowskiego, w sprawie nadania osobowości prawnej⁶⁹.

---

⁶⁵ Tamże, art. 2.

⁶⁶ Tamże, art. 1, p. 1; art. 3, p. 3; art. 4, p. 1 i p. 2.

⁶⁷ E. Poleszak, *Informacje z zebrań Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”*. „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”. 1995 nr 1, s. 38.

⁶⁸ ABPAT, *Statut Federacji ...*, art. 22.

⁶⁹ E. Poleszak, tamże, s. 39.

Staraniem Przewodniczącego Federacji, 9 września 1995 r. na dorocznym posiedzeniu Międzynarodowej Rady Stowarzyszenia Bibliotek Teologicznych (Conseil International des Associations des Bibliothèques de Théologie) w Lille (Francja), „Fides” został formalnie przyjęty jako jej członek zwyczajny. Doniosłym wydarzeniem dla dalszego rozwoju Federacji „Fides” było również nadanie, w oparciu o Dz. U. Nr 120, poz. 583 z dnia 17 października 1995r., osobowości prawnej. Dokument ten był podstawą do wszelkich działań Federacji, zgodnych z prawem obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej.

Jednym z pierwszych działań Federacji, po jej oficjalnym erygowaniu, było nawiązanie kontaktów z Ośrodkiem Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL. Warto podkreślić, że we wrześniu 1995 r., w konferencji zorganizowanej przez Ośrodek, uczestniczyli prawie wszyscy członkowie Zarządu Federacji. Przewodniczący „Fidesu” wystąpił z referatem nawiązującym do problematyki bibliotek kościelnych w Polsce oraz działalności i kierunków rozwoju Federacji „Fides”. Przy okazji rozmawiano z byłym Przewodniczącym - ks. dr T. Stolzem na temat możliwości dalszej współpracy Biblioteki KUL z bibliotekami asygnowanymi do Federacji. Ponadto nawiązano także kontakty z Ośrodkiem Teologicznym w Orchard Lake w USA, z Papieską Komisją ds. Dóbr Kulturowych Kościoła, z Amerykańskim Stowarzyszeniem Bibliotek Teologicznych (ALTA) oraz ze Stowarzyszeniem Rzymskich Bibliotek Kościelnych (URBE). Bibliotekom kościelnym poza krajem oraz kościelnym bibliotekom niekatolickim Federacja zaofiarowała swoją pomoc poprzez nawiązanie różnych form współpracy np. przy organizowaniu szkoleń dla bibliotekarzy, planowaniu konferencji tematycznych itp.⁷⁰

Kolejne spotkanie Zarządu Federacji, które odbyło się 30 października 1995 r., w swojej zasadniczej części nawiązywało do wizyty członków Zarządu w Ministerstwie Kultury i Sztuki w Warszawie, gdzie prowadzono rozmowy z Podsekretarzem Stanu - wiceministrem Zdzisławem Podkańskim. Spośród wielu omawianych

---

⁷⁰ Tamże, s. 40.

tematów, poruszono problem nowelizacji ustawy o bibliotekach i egzemplarzu obowiązkowym. Strona ministerialna zaproponowała Federacji „Fides” zajęcie stanowiska w tej sprawie. Na spotkaniu dyskutowano też o roli bibliotek parafialnych w rozwoju kultury duchowej lokalnych środowisk oraz o potrzebie ujednoczenia systemu komputerowego dla całej sieci bibliotek. Mówiono także o możliwości powołania Narodowego Zasobu Bibliotecznego, przy współdziałaniu bibliotek kościelnych. Obie strony zgodnie wysunęły postulat zorganizowania w przyszłości sesji plenarnej odnośnie do tego tematu⁷¹. W wyniku przeprowadzonych rozmów w Ministerstwie Kultury i Sztuki, Federacja „Fides” wystosowała odpowiednie pismo do Nadzwyczajnej Podkomisji Sejmu RP w sprawie rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o bibliotekach. Federacja wniosła pewne uwagi i poprawki do rządowych postanowień, zwłaszcza do tych, które odnosiły się pośrednio do bibliotek kościelnych. W myśl przyjętych w Statucie form pracy, Zarząd rozpoczął redagowanie biuletynu wewnętrznego Federacji „Fides” jako podstawowego źródła informacji dla swoich członków oraz wszystkich zainteresowanych problematyką bibliotek kościelnych. Pierwszy numer czasopisma o nazwie „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych” wydano w końcu 1995 r., w nakładzie 220 egzemplarzy. Cały nakład biuletynu rozprowadzono wśród księżnic kościelnych oraz niektórych bibliotek państwowych.

[...] na zebraniu Zarządu w grudniu 1995 r. Federacja „Fides” liczyła już 62 biblioteki członkowskie⁷². Do 18 czerwca 1996 r., dnia w którym odbyło się II Walne Zebranie Federacji, liczba ta powiększyła się do 71 bibliotek kościelnych. Walne Zgromadzenie było dobrą okazją do spotkania i omówienia bieżących spraw komisji roboczych, działających już od kilku lat w ramach Federacji. Istniała bowiem potrzeba merytorycznej dyskusji w kilkuosobowych zespołach nad niektórymi aspektami związanymi z wykorzystaniem komputerów w konkretnej działalności bibliotecznej. Na spotkaniu komisji poruszono m.in. problem modyfikacji formatu, zwłaszcza w odniesieniu do opracowania formalnego dzieł wielo-

---

⁷¹ Tamże, s. 43.

⁷² Tamże, s. 43.

tomowych na jednym poziomie. Poza komisją ds. formatu wnioski z prac zespołu przedstawiła także komisja ds. opracowania rzeczowego oraz ds. bibliografii. Interesującym punktem Walnego Zgromadzenia Federacji było spotkanie z twórcami oprogramowania bibliotecznego MAK - p. Janem Wierzbowskim i p. Jerzym Swianiewiczem z Biblioteki Narodowej. Oprócz dyskusji, odbył się pokaz niektórych funkcji oprogramowania MAK m.in.: wypożyczalni [...]. Przewodniczący Zarządu zaproponował, aby miejscem następnego Walnego Zgromadzenia Federacji „Fides” był Kraków, w związku z 600-leciem Wydziału Teologicznego tego miasta⁷³.

W 1996 r., podobnie jak w latach poprzednich, podejmowano szereg inicjatyw, mających na celu podtrzymywanie i rozszerzenie działalności Federacji „Fides”. Na przełomie stycznia i lutego zorganizowano staraniem Federacji kolejne szkolenie w zakresie użytkowania pakietu MAK. Kurs ten, przeznaczony dla samodzielnych administratorów, odbył się w Bibliotece Narodowej i wzięło w nim udział 25 osób. Jednym z ważniejszych osiągnięć w roku 1996 była również realizacja założeń programowych Federacji w działalności jej bibliotek. Wiązało się to bezpośrednio z udoskonaleniem obsługi czytelników, którym oferowano większą i bardziej sprecyzowaną ilość informacji w postaci komputerowych baz danych. Z kolei zastosowanie i wykorzystanie pakietu MAK w bibliotekach, pozwoliło szybciej i lepiej gromadzić, opracowywać i udostępniać posiadane zbiory⁷⁴.

O rozwoju działalności Federacji mówiło się już i pisało w tym czasie wiele, nie tylko w kraju, ale i za granicą. Przedstawiciele Fidesu jak zwykle aktywnie uczestniczyli w konferencjach organizowanych przez środowiska bibliotekarzy.

Przewodniczący Federacji brał udział np. w dorocznej konferencji Conseil International des Associations des Bibliothèques de

---

⁷³ E. Poleszak, *Protokół z Drugiego Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1996 nr 1/2, s. 22-24.

⁷⁴ J. Bednarczyk, *Działalność Federacji Bibliotek Kościelnych „FIDES”* (20.06.1995 - 31.12.1996), „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1996 nr 1/2, s. 13-14.

Théologie w dniach 2-6 września 1996 r. w Pannonhalma (Węgry). Na zaproszenie Rektora Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz Federacji „Fides”, Zarząd Międzynarodowego Stowarzyszenia wyraził chęć uczestnictwa w III Walnym Zgromadzeniu Federacji, w maju 1997 r.⁷⁵ Zainteresowanie współpracą z „Fidensem” okazał również Dyrektor Stowarzyszenia Bibliotek Kościelnych Rzymskich, który zadeklarował pomoc przy tworzeniu słownika haseł przedmiotowych⁷⁶.

W związku z rozwojem swojej działalności, w grudniu 1996 r. Federacja złożyła wniosek do Komitetu Badań Naukowych w Warszawie z prośbą o dofinansowanie niektórych przedsięwzięć Federacji m.in. prowadzenia kursów szkoleniowych oraz wydawania biuletynu wewnętrznego. Pomimo pewnego opóźnienia, drugi, podwójny numer „Biuletynu Bibliotek Kościelnych” ukazał się na początku 1997 r. Znalazły się w nim m.in. informacje o bieżących pracach Federacji oraz otrzymany jesienią 1996 r. list od Papieskiej Komisji ds. Dóbr Kulturowych Kościoła, poświęcony problematyce księżnic kościelnych. Na łamach „Biuletynu” przedstawiono też zaktualizowany wykaz adresów 74 bibliotek zrzeszonych w Federacji. W roku 1997 r. odbyły się 3 zebrania Zarządu, na których omówiono oprócz bieżących sprawy organizacyjnych i finansowych problemy związane z: organizacją III Walnego Zgromadzenia Federacji, przygotowaniem bibliografii dyscyplin kościelnych, ujednoczeniem zasad katalogowania. Dyskutowano również nad przebiegiem przygotowań do mających się odbyć wczesną jesienią kursów szkoleniowych⁷⁷.

Dla uczczenia jubileuszu 600-lecia Wydziału Teologicznego Akademii Krakowskiej, 13 maja 1997 r. odbyło się w Krakowie III Walne Zgromadzenie Federacji „Fides”. Słowo wstępne skierowane do uczestników spotkania wygłosił Rektor Akademii - ks. prof. A. Kubiś, który już od wielu lat interesował się możliwością na-

---

⁷⁵ Tamże, s. 15.

⁷⁶ E. Poleszak, *Protokół z zebrania nr 8 Zarządu Federacji „FIDES” w dniu 30.12.1996r.*, „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1996 nr 1/2, s. 28.

⁷⁷ Zob. J. Bednarczyk, *Sprawozdanie z działalności Federacji „FIDES”, „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1996/1997 nr 15, s. 183-185.*

wiązania współpracy między bibliotekami kościelnymi. W Walnym Zgromadzeniu nie uczestniczyli wprawdzie zaproszeni wcześniej przedstawiciele Zarządu Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Kościelnych, ale wyrażono listownie chęć organizacji we wrześniu 1998 r. dorocznej rady Stowarzyszenia właśnie w Krakowie. Przewodniczący Federacji - ks. dr J. Bednarczyk złożył sprawozdanie z ostatniego roku działalności Federacji i wyraził podziękowanie wszystkim zaangażowanym w rozwoju „Fidesu”. Ponadto udzielono Zarządowi absolutorium za miniony rok pracy oraz omówiono nową wersję programu MAK, która oferowała tym razem opcję przejmowania baz o innej strukturze⁷⁸.

Na przełomie września i października w Bibliotece Narodowej odbyły się zapowiedziane wcześniej kursy szkoleniowe. Wzięło w nich udział łącznie 68 osób reprezentujących różne biblioteki w kraju. Kursy te prowadził Piotr Krzyżaniak - pracownik biblioteki Akademii Medycznej w Poznaniu. Duże zainteresowanie tą właśnie formą kształcenia bibliotekarzy w oprogramowaniu MAK świadczy - jak stwierdzili na ostatnim zebraniu (14.10.1997 r.) członkowie Zarządu - o potrzebie kontynuowania tego rodzaju przedsięwzięć⁷⁹. Przy okazji poinformowano o ankiecie otrzymanej od Międzynarodowej Rady w sprawie stosowania w bibliotekach kościelnych klasyfikacji i języków wyszukiwawczych.

Do stycznia 1998 r. w poczet członków Federacji przyjęto następne kilka bibliotek, które złożyły stosowne dokumenty. A zatem, na początku bieżącego roku w Federacji „Fides” zrzeszonych było łącznie 81 bibliotek kościelnych z całego kraju. Wspólnie przystąpiły one do realizacji wielostronnych zadań, którym służyć miały konkretne środki działania, wcześniej określone w Statucie Federacji „Fides”.

2. Cele i środki działania Federacji

Powstała we wrześniu 1991 r. Grupa Inicjująca Federację „Fides”, określiła w deklaracji założycielskiej swoje wstępne cele i

---

⁷⁸ Tamże, s. 185.

⁷⁹ ABPAT. E. Poleszak, *Protokół z zebrania Zarządu Federacji „FIDES” w dniu 14.10.1997 r.*

kierunki działania⁸⁰. Wiązały się one przede wszystkim z możliwością kompleksowego wykorzystania komputerów w polskich bibliotekach kościelnych jako jednej z form wdrażania nowoczesnych środków przekazu informacji. Wyrazem tego miały być więc wszelkie działania zmierzające do skoordynowania prac nad komputeryzacją czynności bibliotecznych oraz dążenie do stworzenia komputerowej sieci bibliotek uczelnianych, seminaryjnych, diecezjalnych, zakonnych i parafialnych na terenie kraju. Dlatego też koniecznym stało się zastosowanie unifikacji przyjętych rozwiązań, tak aby móc łatwo wymieniać zdobyte doświadczenia i wytworzone dane, nie ponosić zbędnych kosztów na budowę systemów od początku w każdej bibliotece, wreszcie, aby stworzyć jednolity system komputerowy i wspólną bazę danych katalogowych. Prace unifikacyjne dotyczyły miały w pierwszym rzędzie struktury zapisu danych w komputerowych bazach katalogowych i bibliograficznych. Dopiero po spełnieniu tego warunku istniała możliwość wymiany danych z baz tworzonych w różnych ośrodkach⁸¹.

Podstawowy cel Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides” upatrywała jednakże w tym, co było zgodne z jej prawdziwym powołaniem, ukształtowanym w zasadzie już przez wieki na gruncie Kościoła katolickiego. Federacja zakładała mianowicie „popieranie chrześcijańskiej doktryny, podejmowanie poczynań związanych z ewangelizacją oraz ożywanie duchem chrześcijańskim porządku doczesnego przez usprawnienie działalności polskich bibliotek kościelnych”⁸². Ten wzniosły i wymowny cel Federacja „Fides” zamieściła jako jedno z postanowień swojego statutu, zatwierdzonego przez Konferencję Episkopatu Polski, w marcu 1995 r. W Statucie określone zostały również środki działania, którymi miała kierować się Federacja w realizowaniu wyznaczonych przez siebie zadań.

Uwzględniając powszechne oddziaływanie tradycyjnych i nowoczesnych form przekazu informacji na wychowanie i kształtowanie osobistych postaw, zwłaszcza młodego pokolenia,

---

⁸⁰ Zob. Narada kościelnych bibliotek wiodących. *Pismo Okólne Biuletyn Informacyjny Biura Prasowego Episkopatu polski* 1991 nr 46, s. 5-6.

⁸¹ K. Gonet, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES...*, s. 144.

⁸² ABPAT, *Statut Federacji...*, art. 6.

jak również mając na względzie krzewienie orędzia ewangelicznego, Federacja „Fides” określiła szereg długofalowych działań, zapewniających skuteczną realizację swoich celów. Federacyjne zadania wiązały się przede wszystkim z prowadzeniem działalności badawczej i studiów nad zastosowaniem nowych technik w pracach bibliotecznych oraz tworzeniem i administrowaniem ogólnopolską siecią bibliotek kościelnych, wykorzystujących w swojej działalności komputery. Zadeklarowano również pomoc poszczególnym bibliotekom we wdrażaniu systemu komputerowego oraz innych form unowocześniania ich pracy, a także w organizowaniu szkoleń dla pracowników tychże bibliotek oraz innych nowoczesnych metod bibliotecznych. Niemniej ważne zadania związane były ze stymulowaniem prac nad tworzeniem komputerowych bibliografii i katalogów piśmiennictwa teologicznego i nauk pokrewnych oraz z wymianą informacji i doświadczeń między bibliotekami członkowskimi. Do istotnych działań w ramach Federacji włączono także zdobywanie środków materialnych przeznaczonych na rozwój własnej działalności oraz na aktywne wspieranie przedsięwzięć poszczególnych bibliotek i osób prawnych, mających na celu indywidualne uzyskiwanie środków na wprowadzenie postępu technicznego⁸³.

Już od początku istnienia Federacji „Fides”, rozpoczęto sukcesywnie prace nad wdrażaniem, a następnie rozwojem komputeryzacji w bibliotekach zrzeszonych w Federacji. Pomimo pojawienia się pewnych problemów, związanych głównie z niedofinansowaniem bibliotek, brakiem fachowych kadr, przygotowanych do pracy z komputerem, czy też sporadycznym dostępem do sieci Internet, nie trzeba było długo czekać na pierwsze widoczne efekty. Jednym z osiągnięć Federacji była możliwość wymiany baz danych, czyli komputerowych katalogów posiadanych zbiorów oraz bibliografii dziedzinowych. Bazy można było wykorzystywać w działalności informacyjnej, jak również podczas opracowania formalno - rzeczowego własnego księgozbioru, przejmując gotowe już opisy katalogowe⁸⁴. Dzięki osiągnięciu korzyści z użytkowania oprogramo-

---

⁸³ Tamże, art. 7.

⁸⁴ K. Gonet, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES...* s. 79.

wania bibliotecznego MAK, w wielu bibliotekach członkowskich, posiadających więcej niż jeden komputer, umożliwiono szeroki i łatwy dostęp do informacji o posiadanych zbiorach. Udany, godnym uwagi przedsięwzięciem, było udostępnienie fragmentu centralnego katalogu „Fides” sieciom komputerowym EARN i Internet. Stało się to możliwe dzięki pomocy Centrum Informatycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Udostępnione bazy zawierały wybrane pozycje z katalogu Biblioteki Seminarium Duchownego w Warszawie i Biblioteki Opactwa Benedyktynów w Tyńcu. W bazie znalazły się również opisy z katalogu prac magisterskich i doktorskich wraz z bibliografią zawartości czasopism teologicznych pod kątem teologii moralnej. Łącznie udostępniono ok. 10 000 opisów bibliograficznych⁸⁵.

Ścisła współpraca pomiędzy bibliotekami członkowskimi, jak i nawiązanie owocnych kontaktów z Biblioteką Narodową w Warszawie, przyczyniły się do wydania, w połowie 1994 r., pierwszego CD-ROM-u z katalogami bibliotek „Fidesu”. W roku następnym przygotowano jego drugą, zaktualizowaną edycję, którą rozprowadzano wśród bibliotek „Fidesu”. Bazę katalogową, podobnie jak w pierwszej wersji, opracowano w Bibliotece Seminarium Duchownego w Warszawie, zaś zapisanie na dysku CD-ROM zlecono firmie Centrum CD-ROM Studio Komputerowe z Wrocławia. Oferowany katalog „Fidesu” z 1995 r. obejmował bazy dziewiętnastu najbardziej zaawansowanych w komputeryzacji bibliotek kościelnych i liczył sobie ponad 70 000 opisów książek z zakresu teologii katolickiej, prawosławnej, protestanckiej oraz dzieł z dziedziny filozofii, psychologii, socjologii i literatury pięknej⁸⁶.

Kolejny CD-ROM z bazami „Fidesu” za rok 1996, (w nakładzie 85 egzemplarzy) ukazał się na początku maja 1997 r. Płyta zawiera 8 baz danych oraz służący do ich obsługi program CD-MAK, pracujący w polskiej i angielskiej wersji językowej. Baza FIDES-KATALOGI prezentuje 28 katalogów bibliotek należących do Federacji, których książki opracowane zostały począwszy od

---

⁸⁵ Tenże: *Federacja Bibliotek Kościelnych...*, s. 145-146.

⁸⁶ P. Krzyżaniak, *Centralny Katalog Książek Bibliotek Kościelnych na CD-ROM, „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”*, 1995 nr 1, s. 111-112.

1991 r. Baza JEZUICI-KRAKÓW obejmuje natomiast część księgozbioru Biblioteki Wydziału Filozoficznego Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. Poza książkami o tematyce ściśle filozoficznej, znajdują się tu również książki z zakresu teologii, ascetyki, nauk szczegółowych, językoznawstwa, literatury pięknej itp. Na dysku tym eksperymentalnie udostępniono też fragment Bibliografii Nauk Kościelnych. Baza ta jest kompilacją 18 podbaz bibliograficznych tworzonych przez różne biblioteki należące do „Fidesu”. Ze względu na trwające wciąż opracowywanie tych baz nie jest jeszcze możliwe precyzyjne określenie zakresu i zasięgu tej bibliografii. Kolejne bazy zawierają ponadto katalogi prac magisterskich, licencjackich i doktorskich 9 bibliotek członkowskich oraz katalogi czasopism Bibliotek Seminarium Duchownego w Warszawie oraz czasopism polskich i zagranicznych znajdujących się w Dziale Czasopism Biblioteki Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu. Dysk optyczny z 1997 r. prezentuje dodatkowo bazę z adresami i innymi informacjami o bibliotekach należących lub współpracujących z Federacją oraz bazę wyjaśniającą znaczenie sigli i adresy bibliotek, których katalogi zawarte są w bazie FIDES-KATALOGI⁸⁷. Na obecnym etapie działalności Federacji kontynuowane są prace związane z edycją nowego, zaktualizowanego CD-ROM-u, którego dobrze opracowane bazy danych umożliwią czytelnikom szybki i łatwy dostęp do oferowanych informacji.

Środkiem realizacji wyznaczonych przez Federację celów, było również organizowanie wielu spotkań szkoleniowych i popularyzatorskich. Począwszy od 1992 r., corocznie przeprowadzono kursy podstawowe i zaawansowane w oprogramowaniu MAK. Dzięki życzliwości kierownictwa bibliotek, mogły się one odbywać w różnych ośrodkach bibliotecznych na terenie całego kraju m.in. w Bibliotece KUL w Lubinie, Bibliotece Seminarium Duchownego w Warszawie, czy też jak ostatnio, w Dziale Przetwarzania Danych Biblioteki Narodowej. Szkolenia te były nie tylko dobrą okazją do nabycia umiejętności sprawnego obsługi komputerowego oprogramowania MAK, ale i dawały szansę wymiany in-

---

⁸⁷ Opis dysku CD-ROM, *Bazy Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES-1996* w opracowaniu ks. K. Goneta.

formacji i doświadczeń między bibliotekarzami. Przy różnych okazjach organizowano także pokazy nowości MAK oraz robocze spotkania z administratorami systemów MAK, jak i samymi twórcami tego oprogramowania.

Ponadto wspomnieć należy o korzyściach wynikających ze stałej współpracy Federacji z wieloma stowarzyszeniami i środowiskami bibliotekarzy w kraju i za granicą. Ma to duże znaczenie m.in.: w zdobywaniu informacji o działalności bibliotek kościelnych i ich automatyzacji, w zakresie wydawania bibliografii piśmiennictwa teologicznego oraz stworzenia teaurusu słów kluczowych jako narzędzia niezbędnego w opracowaniu zbiorów⁸⁸. Szczegółowe zadania Federacji omawiane są sukcesywnie w specjalnie powołanych do tego, komisjach roboczych. Najaktywniej pracują komisje ds. modyfikacji formatu, ds. opracowania rzeczowego oraz komisja ds. bibliografii.

Realizacją założeń statutowych jest również prowadzenie działalności informacyjno-wydawniczej. Staraniem Zarządu Federacji, w okresie sprawozdawczym wydano dwa numery czasopisma „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, chociaż zamiarem Redakcji jest wydawanie corocznie dwóch zeszytów. Czasopismo to koncentruje się przede wszystkim na zagadnieniach poświęconych działalności Federacji oraz aktualnym problemom bibliotek kościelnych. Zwraca również uwagę na tematy związane z komputeryzacją oraz normalizacją funkcjonowania bibliotek zrzeszonych w „Fides”⁸⁹. Zdaniem prof. M. Kocójowej - pracownika Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego, recenzentki Biuletynu - linia programowa czasopisma „zapowiada długoletnie, bardzo potrzebne działania na rzecz rozwijania wirtualnej biblioteki kościelnej, które powinny być sukcesywnie analizowane i oceniane przez społeczeństwo”⁹⁰.

Omawiając najważniejsze prace, osiągnięcia i kierunki działań Federacji „Fides” należy pamiętać, że organizacja, choć ma do-

---

⁸⁸ E. Poleszak, *Infomacje z zebrań Zarządu...*, s. 42.

⁸⁹ J. Bednarczyk, *Słowo wstępne*. „Fides - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1995 nr 1, s. 7.

⁹⁰ ABPAT. M. Kocójowa, *Opinia Biuletynu Bibliotek Kościelnych - FIDES*.

piero siedmioletnią tradycję, wypracowała już wiele metod skutecznego oddziaływania na zmianę funkcjonowania, zapomnianych przez lata, bibliotek kościelnych. Już z chwilą powołania, Federacja rozpoczęła realizację swoich celów i zamierzeń poprzez aktywną rozbudowę komputerowej sieci księżnic kościelnych w Polsce oraz intensyfikację wszelkich prac związanych z automatyzacją procesów biblioteczno-informacyjnych.

Rozdział III

Komputeryzacja działalności biblioteczno-informacyjnej

1. Wykorzystanie komputerów w pracy bibliotek kościelnych

Współcześnie funkcjonujące księżnice kościelne w Polsce, są kontynuatorkami wspaniałych tradycji sięgających jeszcze wieków średnich. Mając na uwadze to zakorzenienie bibliotek w przeszłości nie należy zapominać o szybkim rozwoju postępu naukowo-technicznego, jaki dokonał się w bieżącym stuleciu i jego znaczącym wpływie na działalność bibliotek.

Zastosowanie maszyn cyfrowych (komputerów), służących do realizacji różnego rodzaju procesów biblioteczno - informacyjnych m.in.: gromadzenia, opracowywania, udostępniania, wyszukiwania itd., zapoczątkowano na większą skalę już pod koniec lat pięćdziesiątych⁹¹. Najszybciej komputery przyjęły się w bibliotekach amerykańskich. Wkrótce w ich ślady poszły ośrodki biblioteczne na zachodzie Europy i w Japonii. Na gruncie polskim komputeryzacja przyjęła się stosunkowo późno, bo dopiero w drugiej połowie lat osiemdziesiątych⁹². Problematyką komputeryzacji zainteresowane były przede wszystkim duże biblioteki naukowe, z Biblioteką Narodową na czele, biblioteki publiczne oraz nieliczne bi-

---

⁹¹ H. Szarski, *Komputery a problemy automatyzacji procesów biblioteczno-informacyjnych* „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji”, 1987 nr 1, s. 23.

⁹² W. Szczęch, *Uwagi na temat komputeryzacji bibliotek*, „Fides - Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1995 nr 1, s. 70.

blioteki kościelne. Systemowa zmiana organizacji pracy w tej ostatniej z wymienionych grupie bibliotek, rozpoczęła się na szeroka skalę na początku lat dziewięćdziesiątych. Stało się to możliwe dzięki pojawieniu się na polskim rynku mikrokomputerów typu IBM PC. Ich atutem była konkurencyjna cena, ulegająca sukcesywnej obniżce, spowodowanej ciągłym wprowadzaniem na polski rynek nowych wersji tego typu komputerów. Coraz częściej pojawiały się także dobre i niedrogi oprogramowania przeznaczone do automatyzacji całości bądź części procesów biblioteczno - informacyjnych. Warto też zaznaczyć, iż zwiększyła się znacznie liczba bibliotekarzy przekonanych o potrzebie unowocześniania „swoich” bibliotek i możliwości ułatwienia dostępu czytelników do informacji o posiadanych zbiorach⁹³.

Komputerowe media informacyjne, wykorzystywane coraz częściej w działalności polskich bibliotek kościelnych, charakteryzuje, w odróżnieniu od nośników tradycyjnych, cyfrowa organizacja zapisu⁹⁴. Powoduje ona, że informacja może być czytana i przetwarzana przez komputer, niezależnie od tego czy jest to tekst, obraz, dźwięk czy animacja. Wprawdzie nośnikiem dla binarnego zapisu może być także papier (np. używany już w wielu bibliotekach – kod kreskowy), jednak najbardziej efektywne są nośniki pozwalające na zapis elektromagnetyczny (dyskietki, twarde dyski) i zapis optyczny (popularne CD-ROM-y). Zaletą cyfrowego zapisu jest aktywność, to znaczy: informacja może być przetwarzana bez udziału człowieka, następuje łatwa selekcja danych, istnieje nieograniczona możliwość kopiowania (kopia jest identyczna z oryginałem), wielodostępne korzystanie (tekst zapisany binarnie może być odczytywany równocześnie przez wielu użytkowników). Ponadto istnieje możliwość ponownego użycia nośnika do zapisu (za wyjątkiem dysków optycznych) oraz możliwość zdalnego korzystania z cyfrowego dokumentu poprzez łącza telekomunikacyjne. Obok szeregu zalet, pojawiają się też pewne wady. Niewątpliwym problemem, z jakim borykają się do dziś nie tylko księżnice kościelne, jest ko-

---

⁹³ Tamże, s. 70-71.

⁹⁴ A. Radwański, *Komputery, biblioteki, systemy. Podręcznik*, Warszawa 1996, s. 17.

nieczność używania specjalistycznych urządzeń, które są wciąż bardzo kosztowne - wymagają dość znacznego nakładu środków finansowych, oraz możliwość wystąpienia, przykroj w skutkach wobec braku odpowiednich zabezpieczeń, awarii w systemie komputerowym.

Zgodnie z opiniami środowisk bibliotekarskich, zainteresowanych problematyką automatyzacji, komputeryzacja bibliotek przynosi faktyczne efekty wówczas, kiedy zastosuje się ją kompleksowo. Oznacza to, że wykorzystywane w pracy komputery przejmują wszystkie funkcje tradycyjnego warsztatu bibliotecznego, począwszy od gromadzenia, poprzez opracowywanie, udostępnianie, informowanie, aż do zarządzania biblioteką. Na nośniki cyfrowe zostaje więc przeniesiona cała informacja wtórna wraz z jej dystrybucją⁹⁵. Komputery w bibliotekach mogą też stanowić niezależne narzędzie do wyszukiwania w komercyjnych bazach danych (np. na dyskach kompaktowych lub dostępnych online) lub w bazach niebibliotecznych, ale tworzonych w bibliotekach (np. bazy z informacjami w regionie). Komputer służyć może również jako urządzenie telekomunikacyjne, udostępniające użytkownikowi zasoby sieci ogólnosiwiatowej – Internet, wraz z usługami poczty elektronicznej⁹⁶. Ta właśnie forma elektronicznej informacji pojawiła się w polskich bibliotekach zaledwie kilka lat temu. Szybko znalazła jednak uznanie wśród użytkowników ze względu na ogromny i ciągle zmieniający się zbiór informacji, usług, funkcji i aplikacji. Wykorzystywany w bibliotekach, w procesie obróbki informacji elektronicznej Internet, umożliwia m.in.: dostęp i uczestnictwo w profesjonalnych listach dyskusyjnych (kilka bibliotek Federacji „Fides” uczestniczy w komputerowym forum dyskusyjnym AIBIBL), dostęp do elektronicznych katalogów bibliotek na całym świecie oraz dotarcie do fachowej literatury przy pomocy transmisji plików tekstowych i binarnych. Warto też zaznaczyć, że w dobie ograniczonych funduszy na działalność bibliotek, Internet spełnia także drugą, istotną dla tych instytucji rolę - stanowi bowiem tanie narzędzie dotarcia do informacji elektronicznej. Umiejętne poru-

---

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Tamże, s. 18.

szanie się w zasobach internetowych pozwala dotrzeć do olbrzymiej ilości informacji poszukiwanej przez użytkowników np. elektroniczne książki, czasopisma, informacje adresowe, bazy danych z najróżniejszych dyscyplin naukowych itp.

Ogromne znaczenie w przepływie informacji odgrywa nie tyle samo wyposażenie bibliotek w nowoczesny sprzęt komputerowy, co dobre i niezawodne oprogramowanie. Jednak możliwość wykorzystania nawet najlepszego oprogramowania byłaby ograniczona, gdyby nie możliwość budowania sieci. Sieć zdaniem cytowanej już M. Wrocławskiej – to grupa bibliotek połączonych stałą więzią⁹⁷. Tworzy ona zorganizowaną całość, w ramach której poszczególne biblioteki współpracując ze sobą, realizują wspólne cele i zadania. Dążność bibliotek do łączenia się w sieć wypływa z faktu, że żadna biblioteka nie jest w stanie sama dostarczyć czytelnikowi pełnych informacji i materiałów na określony temat. Sieć pozwala na korzystanie ze wspólnych zasobów informacji, a ponadto umożliwia wzajemną komunikację użytkowników⁹⁸. Ideę stworzenia takiej właśnie sieci podjęła na początku lat dziewięćdziesiątych Federacja „Fides”, zrzeszająca sukcesywnie biblioteki kościelne wykorzystujące w swej działalności komputery. Jedną z pierwszych skomputeryzowanych bibliotek członkowskich Federacji, była Biblioteka Seminarium Duchownego w Warszawie (od 05.01.1991 r.)⁹⁹. Komputeryzacja tej biblioteki była możliwa dzięki dotacji z Funduszu Rozwoju Nauki i Techniki. Wdrażanie systemu odbywało się etapami i trwało przez kilka miesięcy. W celu rozpoczęcia bieżącej eksploatacji systemu komputerowego przeprowadzono odpowiednie przeszkolenia dla administratora bazy danych oraz pracowników biblioteki. Przez cały ten czas podejmowano prace nad rozwojem, przygotowanego przez Bibliotekę Narodową, pakietu programów MAK. Właściwa współpraca informatyków z bibliotekarzami sprawiła, że oprogramowanie biblioteczno-informacyjne MAK sta-

---

⁹⁷ M. Wroclawska, *Możliwości komputeryzacji bibliotek*. ABMK 1998 T. 56, s. 155.

⁹⁸ Tamże, s.156.

⁹⁹ Zob. K. Gonet, *Komputeryzacja w Bibliotece WMSD św. Jana Chrzciciela w Warszawie*, „Przegląd Biblioteczny”, 1991 z. 3/4, s. 347-348.

ło się systemem nie tylko w bibliotece seminaryjnej, ale i w całej sieci bibliotek kościelnych zrzeszonych w Federacji „Fides”. Intencją tych bibliotek było, od samego początku istnienia „Fidesu”, zastosowanie zintegrowanego systemu bibliotecznego. Taką szansę dawał właśnie pakiet programów MAK, który umożliwiał skomputeryzowanie większości funkcji bibliecznych¹⁰⁰.

W artykule T. Głowackiej: „*Oprogramowanie rzeczowe zbiorów z perspektywy zintegrowanych systemów bibliecznych*”¹⁰¹ uważa się, iż założeniem systemu zintegrowanego jest przyspieszenie i podniesienie jakości wyszukiwania oraz „uwolnienie” bibliotekarzy od pewnych czynności i usprawnienie wielu procesów bibliecznych. Charakterystyczną cechą tychże systemów jest modułarna budowa, w której poszczególne moduły odpowiadają określonym sferom działalności bibliecznej. Podstawowymi modułami tworzącymi system zautomatyzowany są:

- moduł gromadzenia, uwzględniający podsystem rejestracji i kontroli wydawnictw ciągłych oraz oddzielenie – książek,
- moduł katalogowania,
- katalog główny online, tzw. OPAC¹⁰²,
- kartoteki haseł wzorcowych,
- moduł wypożyczeń,
- moduł komunikacji z użytkownikiem,
- moduł eksportu i importu danych z/i do systemu z określonym formatem wymiennym¹⁰³.

Zintegrowany system biblieczny online może być zaprojektowany dla pojedynczej biblioteki, jak i całej sieci bibliotek np. na bazie katalogu głównego tych bibliotek. System umożliwia tworzenie i wykorzystywanie opisu dokumentu na wszystkich etapach procesu bibliotecznego. Zdaniem E. Chmielewskiej-Gorczyicy „sys-

---

¹⁰⁰ Tamże, s. 348.

¹⁰¹ T. Głowacka, *Oprogramowanie rzeczowe zbiorów z perspektywy zintegrowanych systemów bibliecznych*, „Przegląd Biblieczny”, 1990 z. 3/4, s. 47.

¹⁰² OPAC – czyli Online Public Access Catalog – moduł oferujący czytelnikom informację katalogową z adnotacją o wypożyczeniu.

¹⁰³ T. E. Śliwińska, *Przegląd komputerowych systemów bibliecznych. Informator*, Warszawa 1996, s. 4.

tem zintegrowany powinien spełniać oczekiwania i potrzeby wszystkich użytkowników, powinien być dostosowany do ich poziomu, przyzwyczajzeń i sposobów wykonywania operacji”¹⁰⁴. Zautomatyzowany system biblioteczny wprawdzie nie zastępuje w pełni bibliotekarza, ale w znacznym stopniu ułatwia mu pracę oraz umożliwia wykonanie takich zadań, których nie można byłoby zrealizować w systemie tradycyjnym.

Podjmując decyzje o wdrożeniu komputeryzacji do biblioteki, poza technicznymi parametrami pracy programu, zwraca się uwagę również na warunki finansowe, stopień przygotowania biblioteki do wprowadzenia automatyzacji, sytuację w innych bibliotekach, z którymi nawiązuje się współpracę itp. Dlatego postuluje się budowanie sieci bibliotecznych umożliwiających łączność i wymianę informacji między sobą. Komputeryzując bibliotekę, w założeniach uwzględnia się m.in.: cenę zakupu programu, koszty jego rocznej eksploatacji, ewentualne szkolenia pracowników, jak również dostosowanie do zasad katalogowania przyjętego w poszczególnych bibliotekach, przyjazność do bibliotekarza i czytelnika, możliwość modyfikacji struktury baz i programów, kompleksowość obsługi wszystkich funkcji bibliotecznych, współpracę z CD-ROM oraz z innymi systemami bibliotecznymi¹⁰⁵.

Istotą prawidłowej komputeryzacji – zdaniem autorów publikacji poświęconej wykorzystaniu komputerów w bibliotece – jest zgromadzenie najważniejszych procedur bibliotecznych wokół jednej bazy danych, zastępującej wykorzystywane katalogi, kartoteki, rejestry czy spisy¹⁰⁶. Z tą ogólnie przyjętą zasadą wiązą się konsekwencje, na które składają się pewne korzyści, ale i komplikacje.

Najważniejsze korzyści wypływające z komputeryzacji związane są z eliminacją wielu rutynowych czynności, takich jak kopiowanie kart katalogowych do katalogów skrzynkowych czy ręczne opracowywanie kart odsyłaczowych i innych kart pomocni-

---

¹⁰⁴ E. Chmielewska-Gorczyca, *O tak zwanych systemach przyjaznych użytkownikowi*, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, 1990 nr 2 (57), s. 49.

¹⁰⁵ W. Szczęch, *Uwagi na temat komputeryzacji...*, s. 73.

¹⁰⁶ J. Maj, M. Nahotko, W. Szczęch, *Zastosowania komputera w bibliotece. Poradnik*. Warszawa 1996, s. 13.

czych. Dzięki komputerom możliwa jest też eliminacja koniecznej rozbudowy i komplikacji struktury katalogu w miarę rozrastania się zbiorów oraz prowadzenia identycznych prac w akcesji, inwentarzu, opracowaniu formalnym i rzeczowym zbiorów. Wykorzystanie sprzętu komputerowego w bibliotece może ułatwić meliorację bazy katalogowej, kontrolę stanu zbiorów tzw. skontra, a także charakterystykę rzeczową i automatyczną weryfikację poprawności opisu formalnego i rzeczowego dzięki kartotekom wzorcowym. Nośnik elektroniczny umożliwi również tworzenie spisów tematycznych, działowych, klasowych itp. oraz automatyczne szeregowanie pozycji w tychże spisach według różnych kryteriów. Niewątpliwymi zaletami wynikającymi z wdrożenia do biblioteki komputera są też liczne ułatwienia w postaci korekty błędów w opisach, dostępu online do bazy, kontroli zaległości czytelników oraz sporządzania upomnień, automatycznej ewidencji, bieżącej i okresowej statystyki, wreszcie ułatwienia w planowaniu uzupełnień zbiorów i związanych z tym rozliczeniach finansowych.

Na komputeryzacji, obok bibliotekarza, zyskuje oczywiście czytelnik. Przede wszystkim ma on możliwość szybkiego (szukanie według kilku kryteriów równocześnie) i łatwego (jedna baza danych zastępuje kilka katalogów) dostępu do informacji o zbiorach biblioteki. Dzięki połączeniu z automatyczną wypożyczalnią, istnieje możliwość sprawdzenia, czy dana pozycja książkowa nie jest wypożyczona, bez fizycznego sprawdzenia jej obecności na półce w magazynie, ustalenie przewidywanego terminu zwrotu i ewentualnego zarezerwowania książki czasowo nieobecnej. Ponadto, dzięki wykorzystaniu katalogu centralnego dostępnego przez Internet, czytelnik może ustalić miejsce przechowywania danego dokumentu oraz ewentualnie zamówić go do wypożyczenia międzybibliotecznego. System zautomatyzowany pozwala również na szybkie uzyskanie wydruków zestawień biblioteczných, dokonanych według różnych kryteriów¹⁰⁷.

Jak już wspomniano, wprowadzenie komputerów do pracy w bibliotece pociąga za sobą, szczególnie w okresie wdrożeniowym,

---

¹⁰⁷ Tamże, s. 13-14.

pewne utrudnienia i komplikacje. Wiążą się one najczęściej z koniecznością przełamania przyzwyczajzeń do technologii tradycyjnej, odbycia szkolenia w zakresie oprogramowania i pracy z komputerem, co może sprawiać ewentualne trudności, zwłaszcza długoletnim pracownikom biblioteki. Ponadto dokonują się niekiedy zmiany w strukturze organizacyjnej, następuje zwiększenie liczby pewnych obowiązków, większe zdyscyplinowanie pracy, komputer rejestruje bowiem wszelkie czynności wykonane w danym czasie przez bibliotekarza.

Jeśli chodzi o czytelnika, mogą powstać pewne bariery psychologiczne i intelektualne związane z przystosowaniem się do nowej technologii. Szczególnie wystąpić mogą one u czytelników starszego pokolenia, przyzwyczajonych do korzystania z tradycyjnego systemu¹⁰⁸.

Większość tych niedogodności ma jednak charakter przejściowy i można je skutecznie eliminować. Co jakiś czas pojawiają się bowiem nowe, ulepszone wersje oprogramowań bibliotecznych, jeszcze bardziej przyjaznych czytelnikowi i bibliotekarzowi.

2. *Specjalistyczne oprogramowanie biblioteczne MAK*

Prace nad oprogramowaniem biblioteczno - informacyjnym MAK podjęto w drugiej połowie lat osiemdziesiątych w Dziale Przetwarzania Danych Biblioteki Narodowej.¹⁰⁹ Bezpośrednimi twórcami „Małych Automatycznych Katalogów”, bo tak brzmi pełna nazwa programu, są pracownicy BN: p. Jan Wierzbowski i p. Jerzy Swianiewicz. MAK początkowo służyć miał jako edytor opisów dla „Przewodnika Bibliograficznego” oraz jako prosty program do tworzenia i przeszukiwania katalogów komputerowych dla księgozbiorów podręcznych, małych i średnich bibliotek, automatycznych kartotek personalnych, magazynowych itp. Opracowany program nie był przeznaczony w pierwszym etapie jego funkcjonowania do sprzedaży, dlatego jego kopie udostępniano nieodpłatnie ja-

---

¹⁰⁸ Tamże, s. 15.

¹⁰⁹ Tamże, s. 56.

ko egzemplarze testowe. Ze względu na brak w tym czasie taniego i dobrego krajowego oprogramowania bibliotecznego, MAK szybko spotkał się z żywym zainteresowaniem wielu bibliotekarzy, szczególnie z bibliotek naukowych, publicznych, szkolnych i kościelnych. W tej ostatniej wymienionej grupie znalazło się kilka bibliotek zrzeszonych w Federacji „Fides”, które zdecydowały się na wybór tego programu wkrótce po ukazaniu się go na polskim rynku¹¹⁰. Opinie i postulaty pierwszych użytkowników programu sprawiły, że w ciągu kilku następnych lat MAK został rozbudowany do wielofunkcyjnego pakietu obsługi tekstowych baz danych, ze szczególnym uwzględnieniem typowych baz bibliotecznych. Prezentowany pakiet umożliwia automatyzację większości lub wszystkich prac bibliotecznych oraz dodatkowo funkcji administracyjnych¹¹¹.

Pakiet programów MAK obsługuje bazy tekstowe zapisane w kodzie ASCII¹¹² i może być instalowany w komputerach typu IBM PC, pracujących w systemie operacyjnym DOS (także w sieciach Novell), z pamięcią operacyjną minimum 640 kB i dowolną kartą graficzną dla monitora¹¹³. Szybkość pracy oraz wielkość obsługiwanej bazy danych zależą od posiadanego procesora oraz twardego dysku. Program tworzy bazy danych o zmiennej długości pól¹¹⁴ (do 1000 pól i podpól w strukturze rekordu¹¹⁵), które są specjalnie wypełniane i mogą być powtarzalne, przy maksymalnej długości rekordu do 16 000 znaków. Ogólna liczba fizycznych rekordów (opisów) w bazie może wynosić nawet 2 miliardy¹¹⁶. Niewąt-

---

¹¹⁰ K. Gonet, *Komputeryzacja bibliotek i możliwości jej wpływu na procesy gromadzenia księgozbiorów w bibliotekach kościelnych. Zarys problematyki*, ABMK 1993 T. 62, s. 261.

¹¹¹ *Pakiet MAK. Obsługa bazy. Stan na dzień 31 grudnia 1993*. Oprac. J. Wierzbowski. Warszawa 1994, s. 3.

¹¹² ASCII – skrót nazwy The American Standards Code for Information Interchange (amerykański znormalizowany kod do wymiany danych).

¹¹³ *Pakiet MAK...*, s. 4.

¹¹⁴ Pole – to część rekordu opatrzona etykietą i obejmująca grupę informacji elementarnych (podpól).

¹¹⁵ Rekord – to elementarna jednostka informacji przy zapisie w pliku.

¹¹⁶ *Pakiet MAK...*, s. 15.

pliwą zaletą programu jest dobrze zorganizowany i efektywny system indeksów. [...]

Program biblioteczny MAK określa się właściwie jako pakiet tworzenia programu obsługi dowolnej bazy tekstowej, w zasadzie bez konieczności posiadania fachowej wiedzy z zakresu informatyki. Z reguły niezbędny jest jednak kilkunastogodzinny kurs szkoleniowy, podczas którego bibliotekarze zapoznają się praktycznie z funkcjonowaniem oprogramowania MAK. Pewne niejasności może budzić np. nietypowa struktura samego pakietu. Wprawdzie MAK składa się z szeregu programów realizujących różne zadania, ale odmiennie pomyślanych niż w większości typowych programów biblioteczno - informacyjnych. Zasadnicza różnica polega na tym, że programy (moduły) MAK-a nie są wyodrębnione według poszczególnych funkcji bibliotecznych, takich jak: gromadzenie, opracowanie, wyszukiwanie itd., lecz według typów narzędzi informatycznych, umożliwiających działanie bazy i/lub jej przystosowanie do zmieniających się funkcji i potrzeb konkretnej biblioteki czy danego użytkownika¹¹⁷.

Oferowana bibliotekom wersja pakietu z połowy 1996 r. zawiera łącznie 9 modułów¹¹⁸. Głównym modułem obsługi bazy danych jest program MAK, który służy do wykonywania podstawowych operacji na dokumentach istniejącej bazy. Realizuje on wprowadzanie, usuwanie, modyfikowanie i kopiowanie informacji (opisów) zawartych w bazie danych, wyszukiwanie ich w trybie indeksowym lub sekwencyjnym, tworzenie podzbiorów (list) wybranych rekordów oraz zapisywanie ich jako odrębnych zbiorów na dysku komputera lub drukowanie w trybie roboczym. Program INI, jako główny moduł administratora bazy, pozwala z kolei tworzyć nowe bazy danych o dowolnie zaprojektowanej strukturze; umożliwia ich modyfikację, ustalanie własnych nazw polom i podpolom, jak również umożliwia zakładanie i modyfikowanie indeksów oraz ustalanie formatów ekranowych tzw. masek. Skróconą wersją INI jest program o nazwie IND, który pozwala wypełniać istniejące już indeksy np. po eksporcie danych z bazy do bazy, po ewentualnej

¹¹⁷ J. Maj i in., *Zastosowania komputera...*, s. 57-58.

¹¹⁸ Tamże, s. 58.

awarii, czy też po dodaniu nowego indeksu. Import danych z baz w systemie ISIS, dBase oraz CD-ROM, jak też eksport do wymienionych wyżej typów baz obsługuje program IMPEK. Natomiast program COP, jak już sama skrócona nazwa wskazuje, pozwala kopiować strukturę bazy bez jej zawartości tzn. tworzy nową, niewypełnioną bazę danych o strukturze identycznej jak baza kopiowana. Do odtworzenia zawartości bazy po awarii służy program RES. Operowanie tym programem polega na podaniu nazwy bazy, czytaniu komunikatów, robieniu odpowiednich notatek o błędach i potwierdzaniu przeczytania komunikatu. Niezwykle ważnym programem w pakiecie jest moduł WYP, który obsługuje ewidencję udostępnień i zwrotów w czytelnich i wypożyczalniach, drukuje upomnienia, dokonuje rezerwacji i prolongaty dokumentów, zlicza dowolne statystyki z zakresu udostępnień. Program ten działa jednocześnie na dwóch bazach, zwanych umownie Książki i Czytelnicy. Obie bazy są zakładane i obsługiwane przez programy pakietu MAK. Kolejny moduł o nazwie MAKD pozwala wydrukować wybrane z bazy informacje w trybie użytkowym (druk wysokiej jakości) np. w formie kart katalogowych czy bibliografii. Współpracujące z nim edytory formatowania wydruków umożliwiają odpowiednie przygotowanie informacji przed wydrukiem. Ostatni z prezentowanych w pakiecie programów – HLP (help) pozwala wydrukować instrukcje i wskazówki ułatwiające korzystanie z programu.

Jak dowodzą autorzy cytowanego wcześniej podręcznika do automatyzacji, przedstawione rozwiązanie pakietu MAK niesie za sobą wiele zalet; pozwala bowiem na dokładne i ciągle dopasowywanie programów we własnym zakresie, bez ponoszenia dodatkowych kosztów na rozszerzające czy zmieniające się funkcje i potrzeby danej biblioteki¹¹⁹. Elastyczność programu powoduje jednakże, że jego wdrożenie wymaga wielu czynności przygotowawczych, spoczywających głównie na administratorze bazy. Stąd dla

---

¹¹⁹ Tamże.

jednych program MAK jest niezwykle efektywny i praktyczny, dla innych z kolei – pozostawia jeszcze wiele do życzenia.

Pomijając jednak oceny zwolenników i przeciwników pakietu MAK, można stwierdzić, że posługiwanie się tym właśnie programem jest korzystne chociażby ze względu na dobry funkcjonalnie format opisu danych. Dzięki takiemu formatowi nie ma trudności z przenoszeniem danych z jednego programu do innego. O tej niewątpliwiej zalety MAK-a wielokrotnie mówiono podczas spotkań twórców i użytkowników pakietu, zwracając jednocześnie uwagę na fakt, że takiej możliwości nie stwarza żaden inny program funkcjonujący obecnie w bibliotekach publicznych w Polsce¹²⁰.

Program podstawowy obsługujący bazy danych może realizować wiele opcji, takich jak: wprowadzanie danych, ich wyszukiwanie indeksowe, wyszukiwanie za pomocą kryterium, a także import i eksport danych, obsługa listy zaznaczonych dokumentów oraz sposób prezentacji danych na ekranie¹²¹. Pierwsza z wymienionych opcji polega na wypełnianiu odpowiednich pól i podpól wraz ze wskaźnikami, zdefiniowanych zgodnie z formatem MARC-BN. Pojawia się tu możliwość przeglądania baz pomocniczych włączonych do systemu, które zezwalają na łatwą i szybką kontrolę poprawności oraz możliwość kopiowania całego opisu do wprowadzonych danych. Z innych przygotowanych baz np. „Przewodnika Bibliograficznego” można również kopiować gotowe opisy bibliograficzne bądź tylko wybrane elementy tych opisów do nowo tworzonego rekordu. Istnieje też możliwość kopiowania wprowadzonego rekordu z zawartością, w celu zmodyfikowania go dla nowo tworzonego np. w przypadku innego wydania książki. Istotnym elementem MAK-a jest możliwość stosowania wszystkich znaków diakrytycznych, zapisanych w kodzie Mazovii lub Latin 2, [...]

---

¹²⁰ Zob. *Zalety, wady i możliwości pakietu programowego MAK – dyskusja twórców i użytkowników*, [w:] *Automatyzacja bibliotek publicznych. Praktyczne aspekty. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji, Białystok 26-28 październik 1993*. Warszawa 1993, s. 122-123.

¹²¹ T. E. Śliwińska, *Przegląd komputerowych...*, s. 29.

MAK może obsługiwać dużą jak i małą bibliotekę. Ważne jest odpowiednie przygotowanie baz, w których przechowywane są opisy katalogowe. W zależności od wielkości będą one zierały różną liczbę elementów opisu. Można też poszerzyć dokument o nowe pola zawierające hasła przedmiotowe utworzone dla konkretnego użytkownika, do którego adresowana jest dana książka.

[...]

Baza danych służy również do przeszukiwania. W systemie MAK wyszukiwanie danych odbywa się za pomocą indeksów (zbiorów odwróconych) lub według kryterium. Indeksowe wyszukiwanie danych polega na wybraniu odpowiedniego indeksu, według którego się kierujemy oraz wypisaniu z klawiatury hasła. Wyszukiwanie danych za pomocą kryterium różni się od wyszukiwania indeksowego tym, że kryterium stanowi nie hasło indeksowe, lecz dowolna wartość (ciąg znaków) zapisana w polu lub podpolu. Dzięki tej funkcji można wyszukać w bazie dokumenty, kierując się najmniejszym nawet elementem danych. Opcja ta jest poszerzona dodatkowo o możliwość zliczania dokumentów, automatycznego zaznaczania ich na listę i sumowania wartości liczbowych występujących w dowolnym polu. W każdym przypadku na ekranie monitora wyświetlany jest komunikat o liczbie odnalezionych opisów dokumentów związanych z wybraną dziedziną wiedzy, tematem, autorem, itp. lub kilkoma wartościami z różnych indeksów. Znalezione opisy dokumentów można obejrzeć na ekranie bądź wydrukować na drukarce. Program MAK umożliwia wyszukiwanie dokumentu według opisu pełnego (III stopień szczegółowości) lub też prezentację w I czy II stopniu szczegółowości opisu. Sposób prezentacji dokumentów na ekranie, czyli tzw. maskowanie steruje wyświetlaniem pól i podpól w zależności od potrzeb użytkownika.

Ważne miejsce w programie zajmuje automatyczna wypożyczalnia. Składają się na nią 2 wspomniane już bazy: Baza Czytelników i Baza Książek (Katalogu Wypożyczalni). Moduł rejestruje powiązania między identyfikatorem czytelnika a identyfikatorem książki, które następują w momencie wypożyczenia bądź zwrotu danego egzemplarza. Baza książek opisuje obiekty wypożyczone, w bazie czytelników zaś znajduje się opis osoby wypożyczającej, tj.

numer identyfikacyjny czytelnika, dane personalne itp. Zgodność rekordu czytelnika i odpowiadającego rekordu książki zezwala na przeprowadzenie operacji dostępnych przy wypożyczeniach tj. wypożyczenie książki, jej zwrot, rezerwacja, anulowanie rezerwacji, prolongata. Program prowadzi również automatyczną kontrolę czasu wypożyczenia, drukuje monity dla wypożyczeń przeterminowanych oraz posiada opcję przeglądu wszystkich aktualnych wypożyczeń biblioteki i opcję dokonywania zestawień statystycznych na wybranej bazie. Obsługując wypożyczenia, można również wydrukować stan konta czytelnika oraz potrzebne rewery. MAK pozwala również na wszelkiego rodzaju wydruki z baz, umożliwiając tworzenie np. „listy nowości” czy też zestawień bibliograficznych na żądany temat¹²².

Biblioteki kościelne współpracujące z „Fidesem”, decydując się na wybór oprogramowania MAK spośród wielu innych dostępnych na polskim rynku programów bibliotecznych, brały pod uwagę jego funkcjonalność i praktyczność. Program MAK cieszy się też zainteresowaniem dzięki niewygórowanej, w stosunku do produktów firm konkurencyjnych, cenie i niskim kosztom implementacji oraz niewielkim wymaganiom w zakresie sprzętu i oprogramowania systemowego. Dodatkowym walorem jest też ciągłe doskonalenie się programu w odpowiedzi na uwagi użytkowników. [...] W 1996 r. oprogramowanie MAK wykorzystywano ponad 400 polskich bibliotekach¹²³.

Uwzględniając techniczne aspekty programu, do niewątpliwych zalet programu należy: możliwość tworzenia aplikacji (przystosowań) do różnych zadań oraz projektowania we własnym zakresie, przy wykorzystaniu odpowiednich narzędzi wbudowanych w program; sprawne operowanie informacją tekstową, duża szybkość wyszukiwania i ekonomiczne gospodarowanie pamięcią; akceptowanie typowych standardów opisu bibliograficznego bez ograniczania możliwości tworzenia baz o innej strukturze rekordu. W działalności bibliotecznej MAK pozwala również na automatyczne sporządzanie list opisów, wybranych według dowolnych

---

¹²² Tamże, s. 29-32.

¹²³ J. Maj i in., tamże, s. 57.

kryteriów, ich przetwarzanie, zliczanie, sortowanie i drukowanie w postaci zestawień bibliograficznych, wykazów lub kart katalogowych, jak również tworzenie (niezależnie od kartotek wzorcowych) pomocniczych list typowych fragmentów tekstów, np. często występujących trudnych nazw i nazwisk, symboli UKD itd., które następnie można wkopiować w dowolne miejsce jakiegoś opisu. Zdecydowanym atutem programu MAK jest również wspomniane stosowanie standardowych formatów międzynarodowych, także w imporcie i eksporcie do innych baz oraz ustalanie przez administratora bazy, różnych poziomów dostępu do niej, z dodatkowym zabezpieczeniem przed możliwością ingerowania w zawartość bazy przez osoby nieuprawnione przy pomocy hasła¹²⁴.

W grudniu 1997 r. Biblioteka Narodowa uruchomiła wersję MAK-a, służącą do obsługi serwera WWW. Jak podkreślają zainteresowani wdrożeniem postępu technicznego do bibliotek, niewątpliwie jest to znaczące wydarzenie dla wszystkich instytucji korzystających z systemu MAK. Mogą one teraz swobodnie udostępniać informacje o posiadanych zbiorach w międzynarodowej sieci Internet¹²⁵.

3. *Podstawowe czynności biblioteczno-informacyjne w systemie zautomatyzowanym*

Celem automatyzacji biblioteki, jak już wielokrotnie wspomniano, jest likwidacja zbędnych czynności, zwłaszcza tzw. technicznych oraz ułatwienie i przyspieszenie drogi dla użytkownika, z działalnością informacyjną łącznie. Jest to możliwe, gdyż liczba i rodzaj kryteriów wyszukiwawczych nie wymaga mnożenia i gromadzenia zbędnych opisów. Komputeryzacja biblioteki ma w konsekwencji wyeliminować czynności rutynowe oraz umożliwić ko-

---

¹²⁴ Tamże, s. 65-66.

¹²⁵ J. Sadowska, *MAK w Internecie*, „Bibliotekarz”, 1998 nr 1, s. 23.

rzystanie z wielu rodzajów katalogów i kartotek pomocniczych poprzez wprowadzenie różnorodnych opcji¹²⁶.

Za podstawowe moduły odpowiadające określonym sferom aktywności bibliotecznej w zintegrowanym systemie bibliotecznym uważa się opcje: gromadzenia, katalogowania, wypożyczania, OPAC oraz gromadzenia i katalogowania wydawnictw ciągłych¹²⁷. Wszystkie z wymienionych czynności bibliotecznych, dzięki zastosowaniu oprogramowania MAK, zostały uaktywnione już w bibliotekach kościelnych należących do Federacji „Fides”.

Jedną z zasadniczych funkcji każdej biblioteki jest gromadzenie zbiorów. Komputeryzacja procesów gromadzenia rozpoczyna się z reguły podobnie jak w systemie tradycyjnym, czyli od przyjęcia dezyderatu. Już ta czynność – jak wskazuje w swoim referacie ks. K. Gonet¹²⁸ – może być poddana automatyzacji. Zamówienia od instytucji bądź osób zainteresowanych, mogą być już przesyłane automatycznie. Po otrzymaniu dezyderatu najpierw sprawdza się poprawność jego opisu bibliograficznego, a następnie dezyderat porównuje się z katalogiem komputerowym własnej biblioteki. Czyni się to, aby sprawdzić, czy dana pozycja potrzebna jest w bibliotece. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że w zintegrowanym systemie bibliotecznym, komputerowy katalog zawiera również informacje o wydawnictwach, które nie są jeszcze włączone do księgozbioru, a są już zamówione bądź opracowywane. Bazy katalogowe sieci bibliotek pozwalają dodatkowo sprawdzić, czy dany dokument nie został już zakupiony przez inną bibliotekę i, czy nie został już opracowany. Podczas katalogowania określonej pozycji bibliotekarz może przejąć określony opis, wprowadzając go do formularza zamówienia tworzonego automatycznie przez komputer. Natomiast w przypadku braku możliwości przyjęcia gotowego opisu, sporządza się go samodzielnie w formie skróconej, będącej częścią opisu szczegółowego. Ponadto komputer pozwala sprawdzić stan budżetu biblioteki, sygnalizuje jego ewentualne

---

¹²⁶ T. E. Śliwińska, *Komputeryzacja w Bibliotece Głównej Filii UW, i co dalej ?*, „Bibliotekarz” 1993 nr 4, s. 19-23.

¹²⁷ W. Szczęch, *Uwagi na temat komputeryzacji...*, s. 73.

¹²⁸ K. Gonet, *Komputeryzacja bibliotek...*, s. 263-265.

przekroczenie oraz umożliwia wyszukanie najkorzystniejszego dostawcę książek. Automatycznie można też drukować zamówienia, uporzędkowane według dostawców w czasie określonym przez bibliotekę. W razie niedostarczenia zamówionych pozycji komputer generuje monity po przekroczeniu ustalonego terminu. Po dostarczeniu książek poprzez numer zamówienia, powraca się do wcześniej sporządzonych opisów, aby dokonać na ich podstawie szczegółowego opracowania formalnego i rzeczowego¹²⁹.

Zgromadzenie w komputerowych bazach danych możliwie kompletnej i bezbłędnej informacji o zasobach biblioteki stanowi właściwą podstawę do dalszych prac nad kompleksową automatyzacją procesów bibliotecznych. Opracowywanie wydawnictw zwartych jest czynnością, od której często rozpoczyna się wdrażanie komputeryzacji do biblioteki. Zasadniczo wiąże się to z faktem stosunkowo łatwego i szybkiego tworzenia zasobu informacyjnego. Jak twierdzą informatycy - bibliotekarze, w zautomatyzowanym systemie mogą zacierać się granice między gromadzeniem a opracowywaniem wówczas, gdy niektóre czynności z zakresu akcesji są dublowane w procesie opracowywania. Rozwiązania takie uważa się za nieoptymalne i postuluje się zachowanie właściwej kolejności czynności bibliotecznych¹³⁰.

W zintegrowanych systemach zmieniła się rola opracowania formalnego¹³¹. Możliwe jest uzupełnienie bądź przejęcie opisów bibliograficznych (przy wykorzystaniu wspólnego formatu danych) z innych baz np. „Przewodnika Bibliograficznego”, udostępnionych na dyskietkach lub płytach CD-ROM. Opisy mogą być też przejęte z baz bibliotek współpracujących w ramach sieci bibliotecznej. Katalogowanie książki odbywa się w ten sposób, że na ekranie monitora wyświetlany jest formularz zawierający pola, które są wypełnione stosownie do potrzeb. Odpowiednie dane wprowadza się bezpośrednio z klawiatury komputera. Następnie opis formalny

---

¹²⁹ Tamże; A. Radwański, *Funkcje bibliotecznego systemu zautomatyzowanego*, „Bibliotekarz”, 1994 nr 7/8, s. 31.

¹³⁰ J. Maj i in., tamże, s. 24.

¹³¹ Tamże.

uzupełnia się o informacje rzeczowe oraz specyficzne dane biblioteczne (numer inwentarzowy, siglum itp.). Tak wprowadzony opis poddaje się kontroli. Warto zwrócić uwagę, że każdy, nawet najmniejszy błąd literowy czy formalny uniemożliwia zatwierdzenie opisu. Zaletą programu jest jednak to, że automatycznie wskazuje pole z błędem i umożliwia szybką jego korektę dzięki systemowi tzw. helpów.

Kolejną, bardzo istotną funkcją w procesie bibliotecznym jest obsługa wypożyczeń¹³². Automatyczna wypożyczalnia wiąże ze sobą dane o czytelnikach, dane książki oraz czas wypożyczenia. Moduł ten umożliwia pełną kontrolę nad danymi o czytelnikach wraz z funkcją dzielenia ich na określone kategorie. Baza danych o czytelniku zawiera jego dane personalne i numer rejestracyjny. Zawiera również informacje związane z przynależnością danego czytelnika do biblioteki tj. liczba egzemplarzy, jaką może wypożyczyć, terminy zwrotów dokumentów itp. Niewątpliwie udanym rozwiązaniem technicznym w automatycznej obsłudze wypożyczeń jest wprowadzany coraz częściej w polskich bibliotekach kościelnych – system kodu kreskowego. System polega na tym, iż podczas opracowania technicznego umieszcza się na stronie tytułowej i okładce książki informacje o dokumencie w postaci kodu kreskowego, natomiast czytelnik otrzymuje kartę biblioteczną z zakodowanymi informacjami o nim i bibliotece. Zapis kodu paskowego jest ograniczony w zasadzie do kilkucyfrowego oznaczenia, pozwalającego na niezbędną identyfikację. Proces udostępniania i zwrotu odbywa się w wyniku automatycznego odczytu danych z karty czytelnika i kodu kreskowego na dokumencie za pomocą pióra świetlnego (czytnika). System identyfikuje czytelnika na podstawie zawartego na karcie numeru identyfikacyjnego i danych z bazy o czytelnikach oraz dokument na podstawie odczytu jego sygnatury z kodu i danych o dokumencie w systemie. Informacja o tym, kto i co wypożyczył widoczna jest na monitorze komputera. Równocześnie można sprawdzić, czy dany czytelnik ma prawo do dalszego korzystania z biblioteki lub też, czy pozycja którą wypożycza nie jest już

---

¹³² M. Grabowska, *Systemy online w bibliotekach*. Warszawa, 1995, s. 23-25.

przez kogoś zarezerwowana. Poza rezerwacją dokumentów, możliwa jest również ich automatyczna prolongata poprzez wprowadzenie przez klawiaturę. Przy zwrotach książek dokonuje się operacji podobnej do wypożyczeń. Bez konieczności likwidacji danych o czytelniku i dokumencie „rozwiązuje się” rejestrację połączenia tych danych w systemie, mającego charakter czasowy.

Jedną z bardzo istotnych cech zautomatyzowanego systemu rejestracji wypożyczeń – jak podaje M. Grabowska – jest śledzenie i samodzielne wskazywanie dokumentów przetrzymanych. System posiada nie tylko informacje o tym, na jaki czas można wypożyczyć książkę, ale określa też, kiedy ten termin upływa - stąd możliwa jest również opcja wydruku upomnienia¹³³.

System zautomatyzowany charakteryzują również duże możliwości w zakresie wyszukiwania informacji o posiadanych przez bibliotekę zbiorach. Służy do tego m.in. moduł OPAC (z ang. katalog bezpośredniego dostępu czytelników), który może istnieć samodzielnie bądź funkcjonować jako wydzielona część modułu katalogowego¹³⁴. Czytelnikom moduł ten oferuje informację katalogową wraz z narzędziami wyszukiwawczymi. Spośród wielu sposobów wyszukiwania, najczęściej mówi się o wyszukiwaniu według: indeksów, kryterium, hierarchii, numeru systemowego [...] ¹³⁵.

Indeksy to inaczej zbiory odwrócone. Przeglądając dowolny indeks (autorski, tytułowy, przedmiotowy, UKD, nazwy serii itp.) widzi się wartości, jakie w tym indeksie występują. Błyskawicznie otrzymuje się na ekranie informację o liczbie odnalezionych opisów dokumentów, związanych z wybraną dziedziną, autorem, wydawnictwem itd. lub kilkoma wartościami z różnych indeksów. Następnie znalezione dokumenty można obejrzeć na ekranie monitora lub wydrukować na drukarce. Wydruk może być uporządkowany według klucza wskazanego przez użytkownika. Dokument w bazie danych może być często bardzo obszerny, ale nie zawsze potrzebna jest jego cała zawartość. Przeciętnemu użytkownikowi wystarcza z reguły I i II stopień szczegółowości. Program MAK umożliwia

---

¹³³ Tamże.

¹³⁴ A. Radwański, *Komputery...*, s. 36-37.

¹³⁵ *Pakiet MAK...*, s. 35.

również wyszukiwanie według każdego elementu opisu pełnego (III stopień szczegółowości). Temu celowi służy, wspomniany już wcześniej, tzw. system masek, umożliwiający prezentacje według życzenia użytkownika¹³⁶. W przypadku odnalezienia tekstu nie znajdującego się w polu indeksowym, stosuje się tzw. wyszukiwanie według kryterium.¹³⁷ Ten sposób wyszukiwania związany jest z formułowaniem warunku (kryterium), który muszą spełniać poszukiwane dokumenty. Każdy użytkownik ustala wzorcowe schematy pytań, według których odnajdywane są później informacje. Można zapisać je na stałe lub formułować na bieżąco. System pozwala na automatyczne wyszukiwanie określonych słów, wyrażeń, fragmentów słów, pól wypełnionych lub pustych. Dodatkowo program podświetla wyszukiwany ciąg znaków. Wyszukiwane dokumenty można zaznaczyć, a w obrębie zaznaczonych, sortować (porządkować) według ustalonego klucza np. alfabetycznie według autora, tytułu, serii, daty wydania itp. W ten sposób przygotowane dokumenty można przeglądać po kolei bądź w formie rozbudowanej listy, można też wydrukować w formie zestawienia bibliograficznego. Dokumenty w bazie możemy też wyszukiwać według hierarchii, są one bowiem w taki właśnie sposób powiązane. Jeżeli czytelnik wyszukał określony dokument, który ma takie powiązania, może wyszukać również jego dokument nadrzędny i wszystkie dokumenty podrzędne. Podstawą do wyszukiwania dokumentu może być również numer systemowy. Jest to jednoznaczny numer przypisywany wszystkim dokumentom w momencie wprowadzania ich do bazy¹³⁸.

Ostatnia z podstawowych procedur w systemie zautomatyzowanym wiąże się z gromadzeniem i katalogowaniem wydawnictw ciągłych. Specyfika tego procesu wiąże się pośrednio z funkcjami modułu gromadzenia i opracowywania książek. Różnica polega na tym, że katalogowanie czasopism jest mniej szczegółowe, rozbudowane są natomiast funkcje kontroli rytmiczności napływa-

---

¹³⁶ R. Dźwigała, *MAK dla bibliotek szkolnych*, „Biblioteka w Szkole”, 1992 nr 11, s. 15.

¹³⁷ Zob. J. Beska, *MAK – Małe Automatyczne Katalogi*, „Biblioteka w Szkole”, 1993 nr 10, s. 10-11.

¹³⁸ *Pakiet MAK ...*, s. 35-36.

nia poszczególnych numerów danego tytułu wraz z możliwością automatycznego tworzenia monitów. Moduł gromadzenia wydawnictw ciągłych ma za zadanie zapewnić realizację wszystkich niezbędnych funkcji, takich jak: organizowanie prenumeraty wraz z obsługą finansową, akcesja nowych nabytków, przygotowanie reklamacji, inwentaryzacja. Katalogowanie czasopism w nowszych systemach jest najczęściej zintegrowane w module opracowania książek. Takie rozwiązanie, zdaniem fachowców, uważa się za nowocześniejsze i bardziej ekonomiczne, ale wymagające pewnych zmian organizacyjnych¹³⁹.

Zakończenie

Powstanie i rozwój zautomatyzowanych systemów bibliotecznych wiąże się najczęściej z potrzebą uzyskania różnego rodzaju informacji fachowej. Istotne dla użytkownika jest nie tylko samo posiadanie konkretnych danych, ale i możliwość szybkiego do nich dostępu. Wraz z pojawieniem się na polskim rynku pod koniec lat osiemdziesiątych pierwszych mikrokomputerów typu IBM PC, przed bibliotekami otworzyła się szansa udostępnienia czytelnikom gotowych informacji na nowoczesnych nośnikach elektronicznych. Wdrożeniem komputeryzacji zajęła się, obok bibliotek publicznych i naukowych, również grupa bibliotek kościelnych. Od 1991 r. do chwili obecnej działa ona w ramach Federacji „Fides”, koordynując prace nad komputeryzacją czynności bibliotecznych oraz tworząc sukcesywnie zautomatyzowaną, ogólnokrajową sieć swoich książnic.

Liczba 81 bibliotek wyrażających chęć współpracy w Federacji potwierdza konieczność kontynuacji i rozwoju współdziałania, celem którego winno być skuteczne wprowadzanie nowoczesnych metod pracy oraz usprawnianie wymiany doświadczeń i informacji. Dzięki zastosowaniu specjalistycznego oprogramowania bibliotecznego MAK, księżnice kościelne mogły rozpocząć proces

---

¹³⁹ J. Maj i in., tamże, s. 23-24.

automatyzacji poszczególnych czynności biblioteczno - informacyjnych. Na podstawie przeprowadzonej analizy pakietu MAK, jak i doświadczeń bibliotekarzy z jego wdrażania, można stwierdzić, iż oprogramowanie dobrze spełnia oczekiwania użytkowników. MAK jako łatwe w obsłudze narzędzie, dostosowane do potrzeb i specyfiki polskiego bibliotekarstwa, znacznie przyspiesza i usprawnia pracę bibliotekarzy, eliminując wiele rutynowych czynności związanych z gromadzeniem, opracowaniem, udostępnianiem i wyszukiwaniem zbiorów bibliotecznych. Czytelnikom system oferuje natomiast możliwość szybkiego i wieloaspektowego dostępu do informacji o dokumentach nie tylko „własnej” biblioteki, ale dzięki włączeniu się do sieci Internet - również informacji o księgozbiorach wielu bibliotek polskich i zagranicznych.

Ze względu na ograniczony dostęp do materiałów omawiających proces automatyzacji w poszczególnych bibliotekach członkowskich Federacji „Fides”, przedstawiono jedynie ogólny zarys problematyki. Niemniej jednak, analiza wykorzystanych w pracy źródeł i opracowań pozwala stwierdzić, iż podjęta na początku lat dziewięćdziesiątych systemowa zmiana organizacji pracy bibliotek kościelnych wpłynęła znacząco na charakter ich dotychczasowej działalności. Prawdopodobnie zautomatyzowany system biblioteczny nigdy nie zastąpi całkowicie bibliotekarza (bo i nie taki jest cel automatyzacji), ale w znacznym stopniu może ułatwić mu pracę i umożliwić wykonanie takich zadań, których nie da się zrealizować w systemie tradycyjnym.

Bibliografia

Wydawnictwa źródłowe:

1. Bieńkowska B. i in.: *Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 r. Wstępny raport o stanie wiedzy*. Warszawa 1994.
2. *Narada kościelnych bibliotek wiodących*. „Pismo Okólne Biuletynu Informacyjnego Biura Prasowego Episkopatu Polski”. 1991 nr 46.
3. *Ośrodek Archiwistów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne.” (dalej cyt.: „ABMK”) 1959 T. 1 z. 1 s. 10-17.
4. Pabin W.A.: *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1901-1965*. „Studia Theologica Varsaviensia” 1970 nr 2 s. 349-368.
5. *Pakiet MAK. Obsługa bazy. Stan na dzień 31 grudnia 1993*. Oprac. J. Wierzbowski Warszawa 1994.
6. Poleszak E.: *Informacje z zebrań Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 38-44.
7. Poleszak E.: *Protokół z Drugiego Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1996 nr 1/2 s. 22-26.
8. Poleszak E.: *Protokół z zebrania nr 7 Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w dniu 17.06.1996 r.* „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1996 nr 1/2 s. 19-21.
9. Poleszak E.: *Protokół z zebrania nr 8 Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w dniu 30.12.1996 r.* „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1996 nr 1/2 s. 27-29.
10. *Statut Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*. „ABMK” 1960 T. 1 z. 2 s. 5.
11. Żmuda R.: *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1966-1979*. „Studia Theologica Varsaviensia” 1981 nr 2 s. 245-284.

Źródła archiwalne:

1. Archiwum Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (zwane dalej ABPAT). *Dekret Konferencji Episkopatu Polski z dnia 7 kwietnia 1995.*
2. ABPAT. Gonet K. ks.: *Sprawozdanie z kursu w oprogramowaniu MAK, 7-9.12.1992 r.*
3. Górski T. *Do ks. bpa. Rektora [PAT]*, Kraków 16.06.1985.
4. [Górski T.]: *Sprawozdanie ze spotkania kierownictwa Stowarzyszenia Bibliotek Teologicznych w Polsce z Juan Antonio Carvello 'Margalef' em.*
5. Kocójowa M.: *Opinia „Biuletynu Bibliotek Kościelnych - FIDES”.*
6. Poleszak E.: *Protokół z zebrania Zarządu Federacji FIDES w dniu 14.10.1997 r.*
7. Stolz T. ks.: *Sprawozdanie z II narady roboczej Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (08.05.1993 r.)*
8. Stolz T. ks.: *Sprawozdanie ze spotkania członków Federacji „Fides” w dniu 30 września 1992 r.*
9. Stolz T. ks.: *Sprawozdanie z działalności Federacji w latach 1992-1993.*
10. *Statut Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.*
11. *Statut Stowarzyszenia Polskich Bibliotek Teologicznych.*
12. Świerzawski W. ks.: – *Rektor PAT w Krakowie i Przewodniczący Kolegium Rektorów Wyższych Uczelni Papieskich w Polsce do o. prof. K. Marciniaka*, Kraków 28.01.1991 r.
13. Archiwum Biblioteki WMSD w Warszawie: *Sprawozdanie z konferencji na temat komputeryzacji w bibliotekach kościelnych.* Warszawa-Bielany 24.06.1991 r.
14. *Opis dysku CD-ROM: „Bazy Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES – 1996”*, w opracowaniu ks. K. Gonet.

Opracowania:

1. *Automatyzacja bibliotek. Wybór materiałów z konferencji. „Automatyzacja bibliotek” – Wrocław, 11-13 grudnia 1992.* Wrocław 1993.
2. Bednarczyk J.: *Biblioteki kościelne w Polsce. W: Materiały XV Sesji Stałej Konferencji Archiwów,*

- Bibliotek i Muzeów Polskich na Zachodzie, 23-26.09.1993. Rzym 1994, s. 79-89.*
3. Bednarczyk J.: *Działalność Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (20.06.1995-31.12.1996)*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1996 nr 1/2 s. 13-17.
  4. Bednarczyk J.: *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES*. „Gość Niedzielny” 1995, nr 27 s. 15.
  5. Bednarczyk J.: *Ku lepszemu organizacji pracy w bibliotekach kościelnych – Federacja FIDES*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 21-31.
  6. Bednarczyk J.: *Słowo wstępne* „FIDES - Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 7
  7. Bednarczyk J.: *Sprawozdanie z działalności Federacji FIDES*. „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” 1996/97 nr 15 s. 183-185.
  8. *Biblioteki kościelne*. W: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław 1976, s. 61-62.
  9. Beska J.: „MAK” – *Małe Automatyczne Katalogi*. „Biblioteka w Szkole” 1993 nr 10 s. 10-11.
  10. Chmielewska-Gorczyca E.: *O tak zwanych systemach przyjaznych użytkownikowi*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1990 nr 2 s. 49-82.
  11. Dahl S.: *Dzieje książki*. Wrocław 1965.
  12. Dźwigala R.: *MAK dla bibliotek szkolnych*. „Biblioteka w Szkole” 1992 nr 11 s. 14-15.
  13. Głombiowski K., Szwejkowska H.: *Książka rękopiśmienna i biblioteka w starożytności i średniowieczu*. Warszawa 1983.
  14. Głowacka T.: *Opracowanie rzeczowe zbiorów z perspektywy zintegrowanych systemów bibliotecznych*. „Przegląd Biblioteczny” 1990 z. 3/4 s. 47-54.
  15. Gonet K.: *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES, W: Komputeryzacja bibliotek. Materiały konferencji, Toruń 24-26 maja 1993*. Toruń 1994, s. 143-147.
  16. Gonet K.: *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. Stan komputeryzacji w czerwcu 1994*. W: *Komputery w bibliotekach –*

- Polska 1994. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji SBP, Chorzów 10-12 czerwca 1994. Warszawa 1994, s. 77-82.*
17. Gonet K.: *Komputeryzacja bibliotek i możliwości wpływu na procesy gromadzenia księgozbiorów w bibliotekach kościelnych. Zarys problematyki „ABMK” 1993 T. 62 s. 255-268.*
  18. Gonet K.: *Komputeryzacja w Bibliotece Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego św. Jana Chrzciciela w Warszawie. „Przegląd Biblioteczny” 1991 z. 3/4 s. 347-354.*
  19. Gonet K.: *MAK na Bielanych. „Biblioteka w Szkole 1992 nr 1 s. 9.*
  20. Gonet K.: *Nasza Federacja. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 45-46.*
  21. Gonet K.: *Trzy pytania ... „Bibliotekarz” 1992 nr 2 s. 13-14.*
  22. Górzyska M.: *Czy MAK jest trudny? „Poradnik Bibliotekarza” 1994 nr 5 s. 22-23.*
  23. Grabowska M.: *Systemy online w bibliotekach. Warszawa 1995.*
  24. Grzebień L.: *Biblioteki kościelne w Polsce. Czasy nowożytne. W: Encyklopedia katolicka. T. 2. Lublin 1978, kol. 507-510.*
  25. Gustaw R.: *Stan i potrzeby bibliotek kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres. Lublin 1960.*
  26. Krzyżaniak P.: *Centralny Katalog Książek Bibliotek Kościelnych na CD-ROM. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 111-112.*
  27. Maj J., Nahotko M., Szczęch W.: *Zastosowania komputera w bibliotece. Poradnik. Warszawa 1996.*
  28. Marciniak K.: *Biblioteka teologiczna jako centrum informacji i dokumentacji. „ABMK” 1981 T. 44 s. 39-46.*
  29. Nir R.: *Biblioteki kościelne w Polsce. Średniowiecze. W: Encyklopedia katolicka. T. 2. Lublin 1978, kol. 505-507.*
  30. Nowak A.: *Współpraca bibliotek teologicznych w Polsce. „ABMK” 1982 T. 44 s. 50-56.*
  31. Nowodworski W.: *Biblioteki kościelne w Kościele powszechnym. Średniowiecze. W: Encyklopedia katolicka. T. 2. Lublin 1976, kol. 498-502.*
  32. Pernal A.: *Biblioteki bez granic. „Słowo – Dziennik*

- Katolicki” 1994 nr 4 (11-13.02.) s. 18-19.
33. Przelaskowski L.: *Biblioteki naukowe w Polsce*. Warszawa 1958.
  34. Radwański A.: *Funkcje bibliotecznego systemu zautomatyzowanego*. „Bibliotekarz” 1994 nr 7/8 s. 28-33.
  35. Radwański A.: *Komputery, biblioteki, systemy. Podręcznik*. Warszawa 1996.
  36. Rechowicz M.: *Początki i rozwój kultury scholastycznej (do końca XIV wieku)*. W: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*. T. 1. Lublin 1974, s. 19-91.
  37. Sadowska J.: *MAK w Internecie*. „Bibliotekarz” 1998 nr 1 s. 23.
  38. Semkowicz W.: *Życie naukowe współczesnego Krakowa*. „Nauka Polska” 1945 T. 2 s. 141-153.
  39. Siniakowicz W.: *Automatyzacja bibliotek publicznych - osiągnięte wyniki i główne dylematy*. „Bibliotekarz” 1995 nr 5 s. 14-17.
  40. *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław 1979.
  41. Szarski H.: *Komputery a problemy automatyzacji procesów biblioteczno - informacyjnych*. „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1987 nr 1 s. 23-29.
  42. Szarski H.: *Komputeryzacja działalności bibliotecznej*. „Bibliotekarz” 1993 nr 3 s. 11-14.
  43. Szczęch W.: *Uwagi na temat komputeryzacji bibliotek*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 70-73.
  44. Szymusiak J.: *Biblioteki kościelne w Kościele powszechnym. Okres wczesnochrześcijański*. W: *Encyklopedia katolicka* T. 2. Lublin 1976, kol. 497-498.
  45. Śliwińska T. E.: *Przegląd komputerowych systemów bibliotecznych. Informator*. Warszawa 1996.
  46. Vetulani A.: *Krakowska biblioteka katedralna w świetle swego inwentarza z roku 1110*. „Slavia Antiqua” R. 4: 1953 s. 163-191.
  47. Witczak J.: *Biblioteki FIDES w sieci (komputerowej)*. „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1995 nr 1 s. 55-58.

48. Wójcik W.: *Archiwum i biblioteka w Sandomierzu*. „ABMK” 1963 T. 7 s. 5-41.
49. Wrocławska M.: *Możliwości komputeryzacji biblioteki*. „ABMK” 1988 T. 56 s. 147-156.
50. Zahajkiewicz M.: *Miejsce bibliotek kościelnych w kulturze i rozwoju nauki*. „ABMK” 1996 T. 65 s. 11-17.
51. Zahajkiewicz M.: *Zarys dziejów i znaczenie bibliotek kościelnych*. „ABMK” 1988 T. 56 s. 133-138.
52. Zakrzewska – Nikiporczyk B.: *Technologia multimedialna – przyszłość działalności bibliotek*. „Przegląd Biblioteczny” 1994 z. 1/2 s. 103-108.
53. *Zalety, wady i możliwości pakietu programowego MAK – dyskusja twórców i użytkowników*. W: *Automatyzacja bibliotek publicznych. Praktyczne aspekty. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Białystok 26-28 października 1993*. Warszawa 1993, s. 122-123.